

BULLYING BEYOND THE SCHOOLYARD

Preventing and Responding to Cyberbullying

Sameer Hinduja, Justin W. Patchin

ŠIKANA ZA ŠKOLNÍM DVOREM

Prevence a potýkání se s kyberšikanou

Přeložil: Antonín Gala

Počet normostran: cca 53

Počet znaků včetně mezer: cca 95 000

Kontaktní e-mail na překladatele: gtonda@post.cz

OBSAH

Předmluva

Poděkování

O autorech

1. Kyberšikana: Nová agrese dospívajících	4
Příběh Vady	4
Co přesně kyberšikana je?	8
Mládež a technologie	12
Klasická šikana	16
Cílová populace	21
Shrnutí	22
Otázky k zamyšlení	23
2. Základní prvky kyberšikany	
3. Co víme o kyberšikaně?	24
Náš výzkum kyberšikany	25
Rozšíření kyberšikany	26
Genderové rozdíly v kyberšikaně	33
Rasové rozdíly rozdíly v kyberšikaně	37
Věkové rozdíly v kyberšikaně	38
Vztah obětí/agresor v kyberšikaně	40
Klasická šikana a kyberšikana	42
Reakce obětí kyberšikany	44
Emoční a behaviorální následky kyberšikany a záležitosti s tímto spojené	47
Kyberšikana a sebevražda	51
Proč mladí virtuálně šikanují?	56
Shrnutí	59
Otázky k zamyšlení	59
4. Sociální sítě a kyberšikana	
5. Právní otázka věci	
6. Prevence kyberšikany	
7. Potýkání se s kyberšikanou	

Podklady pro prevenci a potýkání se s kyberšikanou

Bibliografie

Rejstřík

Obsahem přiloženého CD je překlad, nafocení originální text a vyfocená bibliografie.

1

Kyberšikana

Nová agrese dospívajících

Být šikanován je hrozné, být šikanován přes internet je ještě horší. Bolí to, jsou to muka. Říká se, že slova člověka nezraní, to jen hole a kamení. Tomuto pořekadlu já nevěřím, je to lež. Hole a kamení mohou způsobit ošklivá zranění, ovšem jizvy se zahojí. Urážky působí bolest a může trvat věčnost, než se z nich vzpamatujeme.

- *14letá dívka z New Jersey*

Příběh Vady

Vada, 14letá rusovlasá dívka se světlomodrýma očima byla moc pěkná a bystrá, velmi se však uzavírala do sebe. Se svou nejlepší kamarádkou Ali probíraly školní úlohy, kulturu a také kluky. Na začátku sedmého ročníku do jejich třídy přišel nový chlapec jménem Jim. Sotva se na škole zapsal, už stihl svými šarmantními pohledy upoutat Vadinu i Alinu pozornost. Ukázalo se, že Jim měl s každou z nich společné dvě vyučovací hodiny a prostřednictvím skupinových prací a studijních setkání mimo školu je obě poznal. Jak jedna, tak druhá, se do Jima zakoukaly, avšak Ali se o svých citech svěřila, přičemž Vada, která byla mnohem více introvertem než extrovertem, o svých citech mlčela a nechala Ali pět ódy na to, jaký je Jim sladký, zábavný a skvělý.

(str. 2) *Toto chování pokračovalo několik týdnů, poté se Ali začala s nadšením věnovat nadcházejícímu školnímu plesu. Byla si jistá, že se jí Jim zeptá, zda s ním na ples půjde. Jednou večer Ali s Vadou tři hodiny probírala své plány spojené s plesem: co si obleče, jak se učeše, o čem budou mluvit a jak se zachová, když se jí bude snažit políbit. Vada dokázala i přesto, že jí to lámalo srdce, neboť na ples chtěla jít s Jimem sama, předstírat nadšení a radost za Ali.*

Dva týdny před touto velkolepou událostí byli Jim a Ali na zmrzlině. Nad společným pohárem se Ali z Jima snažila nenápadně dostat jeho záměry ohledně plesu. Jim projevil svůj zájem o ples velmi obezřetně. Pověděl sice, že by šel rád, ovšem neřekl s kým, a to i přesto, že Ali všemožně naznačovala, jak ráda by šla a kéž by se jí „nějaký kluk“ zeptal. Jejich večer skončil nepříjemným tichem a zanechal doufající Ali velmi zarmoucenou. Hned jak přišla domů, utíkala k sobě do pokoje, zapnula počítač a napsala Vadě o svém zklamání a žalu. Vada se za svou kamarádku cítila hrozně, snažila se ji utěšit a povzbudit. Nemělo to však smysl, Ali byla do Jima příliš zakoukaná.

Asi po hodině dopisování přišla noc. Ještě před tím, než vypnula počítač, připomněla Vada Ali, že je její nejlepší kamarádka, a že jí bude vždy k dispozici, jestli si o tom bude chtít ještě promluvit, když zničehonic někdo zazvonil na domovní dveře. Přemýšlejíc, kdo by to mohl být, Vada uslyšela tátu, jak na ni volá, že „má návštěvu“. Vyběhla z pokoje dolů po schodech a ve vstupní hale spatřila Jima s růží v ruce. Po tom, co je otec nechal o samotě, Jim nervózně pozdravil a dal Vadě růži. „Co já s ní?“, zeptala se. „No, ta je pro tebe . . .“, zakoktal se Jim a dělal vše možné, aby se vyhnul očnímu kontaktu s dívkou stojící naproti němu. „Chtěl jsem se Tě zeptat, jestli by jsi se mnou nešla na ples.“

„Ale já myslela, že se zeptáš Ali?“, odvětila naprosto zmatená a zaskočená Vada.

„Já s ní jít nechci . . . Chci jít s Tebou.“

Než Vadě došlo, co se děje, pozvání přijala a Jima objala na dobrou noc. Jakmile přichvátala nahoru, skočila do postele, začala zírat na strop a neměla ponětí, jak to všechno Ali vysvětlí.

Další den si ve škole Vada vzala Ali stranou a řekla jí o tom, jak k ní včera domů po jejich internetovém rozhovoru přišel Jim a zeptal se jí, jestli s ním nepůjde na ples a jak jeho pozvání přijala. Ali propukla v pláč a začala Vadu obviňovat z toho, že to udělala za jejími zády, a že jí Jima přebírá. Vada se jí snažila uklidnit a logicky vysvětlit, že takto to vůbec nebylo, ale Ali ji zkrátka neposlouchala. Nejenže se jejich přátelství v ten moment náhle rozpadlo, ale během dalších pár hodin si Vada všimla, jak se chování jejich spolužaček vůči

ni změnilo – zíraly na ni, byly odměřené, ba odmítaly uznat její přítomnost v místnosti. Ali podle všeho všem napovídala, co se stalo, ovšem podle její verze příběhu, podle níž o tom také všichni začali mluvit. Vada, už tak dosti nesmělá a sebenejistá byla kvůli nyní všudypřítomnému šuškáni a drbům velmi otřesena. Po zbytek dne se v hodinách nemohla vůbec soustředit, (3. strana) a to ji čekalo několik důležitých zkoušení. Přála si jít domů, nechtěla tam být a už vůbec se nechtěla potkat s Ali, Jimem nebo kýmkoli jiným.

Ještě ten večer Ali za Vadinými zády zřídila na Hot mailu e-mailový účet na Vadino jméno a rozeslala celé třídě e-maily plné urážek a opovržení, a to vše jen proto, aby proti ní celou třídu poštvala. Vada ten večer ke svému překvapení ve své e-mailové schránce našla zprávy mnoha rozčílených spolužáků a spolužaček kvůli tomu, co jim údajně poslala. Byla tak nejen zaplavena urážkami a opovržením, ale také šokována třemi e-maily se stejným sdělením: „Jestli na ten ples s Jimem půjdeš, budeš toho litovat !!!!!!!!!“ Vyčerpáním padla do postele, zabořila hlavu do polštáře a plakala, než usnula.

Další den ráno ještě před vyučováním, když Vada přišla do školy, spatřila skupinu asi deseti dívek shromážděných okolo počítačů, jak se na něco dívají, chichotají se a ukazují si na něco. Jakmile Vadu zpozorovaly, okamžitě ztichly a od počítačů se rozprchly. Když Vada k počítačům došla, spatřila internetovou stránku plnou jejich fotek, o nichž věděla, že byly focené Ali. Některé části ovšem byly zcela jiné: byly schválně změněné, aby to vypadalo, jakože Vada kouří marihuanu a popíjí pivo. Na dalším obrázku byla Vadina hlava připojena k nahému tělu velmi obézní ženy. Po celé stránce pak byly v nadměrných velikostech roztroušeny nadávky typu: „S**u na Vadu!“ . . . „ Vada je dě**a!“ . . . „ Vada je b**na!“

Když si představila, že se na tuto stránku může podívat každý, kdo se připojí na internet, ihned se rozplakala. Odešla z místnosti a rozběhla se po chodbě, prodírala se davem studentů připravujících se na vyučování a běžela přímo do ředitelny zavolat mámě, aby pro ni do školy přijela a vzala ji domů. Za běhu letmo zahlédla stejnou ohavnou webovou stránku, ovšem . . . na skřínce? A hle i na další a další. Webovka byla vytištěna, zkopírována a přilepena na všech skřínkách na chodbách po celé škole.

Všichni zůstali na chodbách i po zvonění, znamenajícím začátek vyučování. Všude kolem panovalo hotové pozdvižení, každý koukal na všudypřítomné výtisky, nahlas o nich debatoval, smál se jim a posílal je dál. Učitelé, již si výtisků všimli, je začali strhávat ze skřínek, brát studentům z rukou a rozdávat pokyny k jejich likvidaci. „ROZEJDĚTE SE DO TŘÍD!“ ozývalo se z mnoha míst chodbou. Nikdo ovšem neposlouchal – všichni byli zaměstnání hlasitou diskuzí nad obsahem webové stránky, prohlíželi si ji a smáli se jí. Na

školní chodbě zavládl absolutní chaos. Vada s tekoucími slzami proběhla okolo několika učitelů snažících se ji zbrzdit, až se konečně dostala do ředitelny, odkud zavolala mámě, aby ji z této noční můry přišla vysvobodit.

(4.strana)

Vadin příběh vyvolává mnoho důležitých otázek. Proč nebyla Vada šikanována obvyklým způsobem ústní pomluvy? Proč k tomu Ali použila počítač a potažmo internet? Proč je tento případ šikany tak vážný a proč vede k tak bolestným a ničivým následkům? Jak by se mu dalo předejít? Může nebo měla by škola nějak reagovat? Jestli ano, jakým způsobem? Jak se na tento případ vztahuje školní řád, jestliže Ali doma vytvořila jak falešné emaily, tak onu opovržlivou webovou stránku?

Třebaže jsou studenti z příběhu o Vadě fiktivní, příběh sám je skutečný a příhodně dokládá, k jaké psychologické a citové újmě může *kyberšikana* vést (další pojmy popisující tento jev viz obr. 1.1). Tento příběh se může zdát trochu přehnaný, avšak jak již bylo řečeno v předmluvě, všechny příběhy v této knize se buďto staly nebo jsou založeny na skutečných událostech. Slouží nám jak k upevnění důležitých pravidel chování, tak nás vedou k náležité prevenci a reakcím na takovéto události.

Obr. 1.1 Synonyma kyberšikany

- kyber-šikana
- kyberšikana
- elektronická šikana
- e-šikana
- virtuální obtěžování
- textová šikana
- šikana přes SMS
- šikana přes mobilní telefon
- digitální šikana
- šikana přes internet
- kruté jednání po síti

Hlavním cílem této knihy je vybavit čtenáře vhodnými prostředky při vyrovnávání se s případy kyberšikany a vyložit k tomu nejvhodnější způsoby. Jestliže jste se již někdy dříve setkali s problémy tohoto typu, jistě víte, jak složité je se v této doposud jen velmi málo prozkoumané oblasti pohybovat. Pokud jste se s případy šikany přes internet mezi mládeží, s níž pracujete, ještě nesetkali, vězte, že se s nimi dříve či později potkáte. Bez ohledu na to doufáme, že se tato kniha stane vaším oblíbeným zdrojem informací při potýkání se s kyberšikanou.

Chtěla bych zůstat v anonymitě. Jsem 14letá dívka, které léta říkali „tlusťoško“. Jednoho dne jsem si na internetu povídala s kamarádkou a prozradila jí, že jsem těhotná. Ona náš rozhovor všem rozeslala a zanedlouho mi všichni začali říkat „zbouchnutá“. Vykopli mě ze školy a já si začala ubližovat. Byla jsem hospitalizována a po pěti měsících strávených na jednotce intenzivní péče se mi narodilo dítě. Virtuální šikana mi zničila život.¹

• Anonym

CO PŘESNĚ KYBERŠIKANA JE?

Kyberšikanu obecně definujeme jako: úmyslné a opakované ubližování způsobované prostřednictvím počítačů, mobilních telefonů a dalších elektronických zařízení². (viz obr. 1.2) Tuto definici jsme zvolili takto, poněvadž je srozumitelná, stručná a zahrnuje všechny základní prvky (elementy), jimiž jsou:

- *Úmyslné*: Chování musí být záměrné, nikoli náhodné.
- *Opakované*: Šikana není vyjádřena ojedinělým incidentem, nýbrž určitým modelem chování.
- *Ublížení*: Objekt šikany musí pociťovat újmu.
- *Počítače, mobilní telefony a další elektronická zařízení*: Tohle je nepochybně to, co odlišuje kyberšikanu od klasického šikanování.

V následujících kapitolách (zejména v kapitole 2.) tuto definici dále objasníme a pro lepší pochopení tohoto chování a jeho možných následků poskytneme četné příklady.

Možná znáte některé médii často uváděné případy kyberšikany z několika posledních let (viz obr. 1.3). Takové případy upoutávají pozornost

Obr. 1.2 Co je kyberšikana?

Kyberšikana je úmyslné a opakované ubližování způsobované prostřednictvím počítačů, mobilních telefonů a dalších elektronických zařízení.

¹ poznámka č. 1

² poznámka č. 2

učitelů, školních poradců, administrativních pracovníků, strážců zákona, rodičů a dalších dospělých, kteří se této vyvíjející formě násilí mezi mladými snaží porozumět. Mimo to samy příběhy vypovídají o skutečné, škodlivé povaze některých druhů internetové komunikace, a slouží tak jako výstraha pro ty dospělé, již nevhodným způsobům chování na internetu nejsou schopni předcházet či na ně reagovat.

(str. 6) Obr. 1.3 Nedávné případy kyberšikany

Rok 2002, 17letý chlapec David Knight, student posledního ročníku střední školy Kanadské, si všiml pomlouvačné webové stránky, jež byla v provozu již několik měsíců. Byl zde nařčen z pedofilie a nazván ubohým, hnusným, dětinským a všemi silně neoblíbeným. V důsledku této potupy a ostudy se nemohl vrátit do školy, začal se stranit společnosti a uzavírat se do sebe (Lesihman, 2005)

Rok 2003, 13letý Ryan Halligan spáchal sebevraždu po měsících utrpení způsobovaného jeho spolužáky. Ryanův otec John má o příčinách předčasné smrti jeho syna jasno: „Nepochybujeme o tom, že šikana a kyberšikana byly hlavními vnějšími příčinami Ryanových depresí“ (Halligan, 2006, ¶ 22)

Rok 2004, nenávisti plná webová stránka vytvořená studenty označila školu Allendale, New Jersey, za jednu z „pěti nejhomosexuálnějších“ a jednu z „dvaceti s nejoboženějšími chlapci a dívkami“ (Cooper, 2004, ¶ 4).

Rok 2005, 15letý Jeff Johnston spáchal sebevraždu po „neúprosném šikanování, jež jej pronásledovalo ze třídy i domů k počítači“ (Apollo, 2007, ¶ 6). Jak podotkla před Floridským výborem senátu Jeffova matka, Debra Johnstonová: „Děti páchají sebevraždy proto, že vzít si svůj vlastní život je výhodnější, než snášet neustávající bolest“ (Carson, 2007, ¶ 13).

Rok 2006, 12letá žákyně sedmého ročníku se svou starší sestrou obdržely nenávistné, výhrušné emaily narážející na jejich rasu, odkazující na KKK* a hroící fyzickým násilím proti nim. V jednom řádku z e-mailu stálo: „Řeknu vám jen jedno, dávejte si bacha negř* a vyříd'te všem svým starším sestrám, že po nich KKK půjde taky, děvč* (D. Williams, 2006, ¶ 4). Nejmladší dcera, jak rodina uvedla, navštěvovala psychologickou poradnu, nerada chodí do školy, utrpěla mnoho citových újem a přeje si, aby přestala existovat (D. Williams).

Rok 2007, státní i mezinárodní televize odvysílaly příběh Megan Meierové. 13letá žákyně osmého ročníku z malého městečka ve státě Missouri v roce 2006 spáchala sebevraždu po tom, co byla na MySpace** trýzněna někým, o kom si myslela, že je 16 letý chlapec jménem Josh Evans (Jones, 2008).

Rok 2008, šest mladistvých dívek bylo zatčeno pro únos a napadení jejich spolužačky po tom, co si natáčely, jak ji mlátí. Video zamýšlely nahrát na internet. Oběť měla údajně na dívky psát komentáře na serveru MySpace („Zatčení dospívající.“ 2008).

*KuKluxKlan (pozn. překl.)

** jedna z nejoblíbenějších sociálních sítí na webu (pozn. překl.)

Někteří lidé však kyberšikanu i navzdory těmto nedávným veřejností hojně sledovaným případům berou na lehkou váhu. Pravděpodobně se s ničím takovým nesetkali osobně. Patrně také neměli příležitost hovořit s Johnem Halliganem, Debrou Johnstonovou, Markem Neblettem či Tinou Meierovou, jež všichni přišli o své děti, které si kvůli virtuálnímu obtěžování vzaly život. Zdrccující dopady ilustrují také další zaslané příběhy mladých lidí.

Se šikanou se potýkám denně, chci se oběsit . . . . Přemýšlím nad tím, ale pochybuju, že to udělám . . . .

- Anonym

(str. 7)

Kamarádi se se mnou nechtějí bavit, vniknutím do jejich soukromí na Bebu³ jsem zjistil/a , že mě nesnáší, litují a mají ke mně nejrůznější výhrady. Vše, co jim povím, koluje po celé škole. Několikrát se zmocnili mého účtu na Bebu a rozeslali zprávy o tom, že mi bylo o prázdninách přeoperováno pohlaví. Jsou jediní, s kým ze třídy trávím čas, nechci o ně přijít, naproti tomu však trpím depresemi, mám sebevražedné sklony a bojím se, že jestli to takhle půjde dál, bude už příliš pozdě a udělám to.

- Anonym

Mezi jeden z důvodů, proč je kyberšikana brána na lehkou váhu, se řadí ten, jak je vůbec na klasickou šikanu mnohými dospělými jedinci nahlíženo. Berou ji jako jakýsi „přechod mezi dospělými“, říkají si rovněž: „Takoví už kluci jsou“ nebo se na ni dokonce dívají jako na nevyhnutelnou a poučující součást dospívání. Jestliže jste v mládí šikanu zakusili, možná si to myslíte také. Nicméně my máme za to, že je-li možné omezit či předcházet citové, psychologické a potencionálně také fyzické újmě pramenící z on-line agrese, rozhodně to stojí za snahu. Rozhovory se šikanovanou mládeží z celého světa tento postoj potvrzují. Tato kniha usiluje o osvětu školních pracovníků v problému kyberšikany, snaží se, aby byli tento problém schopni řešit, předcházet mu a reagovat na něj účelněji a užitečněji. Předtím, než se důkladněji zaměříme na to, jak identifikovat, předcházet a reagovat na virtuální šikanu, je důležité porozumět složkám, které ji tvoří: mládež, technologie a šikana.

---

³ Bebo – sociální síť (pozn. překl.)

MLÁDEŽ A TECHNOLOGIE

Právě tak, jako se telefon ve 20. století stal mezníkem mezilidské interakce tím, jak rozšířil možnost “být ve spojení“ s druhými, nebo automobil tím, jak nám umožnil překonat doposud nepřekonaná časoprostorová omezení, tak se takovýmto mezníkem staly i informační technologie, a to tím, jak dramaticky pozměnily a rozšířily způsob mezilidské komunikace. Dle průzkumu trhu z listopadu 2007 bylo k internetu připojeno 1.26 miliardy lidí, což čítá přes 19 procent světové populace, oproti roku 2000 to činí nárůst 249.6 procent. Zhruba 335 miliónů z celkového počtu tvoří lidé žijící v Severní Americe (přístup k internetu zde má přes 70 procent populace, marketingová skupina Miniwatts, 2008). Tato čísla dále porostou s tím, jak se počítače a telekomunikace budou rozšiřovat do dalších a dalších zemí světa.

Děti následkem tohoto prudkého technologického rozvoje vyrůstají ve světě internetu, z něhož vychází konkurence doposud hlavním formám mezilidské interakce, blogy (webové blogy), sociální sítě a instant messaging⁴ se tak staly soupeřem face-to-face⁵ a telefonické komunikaci. (str. 8) Na internet se připojuje stále více mladých lidí, dnešní teenageři internet a tento způsob komunikace vsutku přijali za své.

Americká organizace Pew Internet and American Life Project ve své studii *Mladí a technologie* zjistila, že 93 procent mladých ve věku 12 – 17 let alespoň jednou využilo internetu, 61 procent z nich jej používají denně (Lenhart, Madden, Rankin-Macgill, & Smith, 2007). K internetu připojené počítače umožňují mladým provádět výzkumy do školy, komunikovat s kamarády z daleka, hrát hry a další spoustu přínosných, (pro-)sociálních aktivit. Počítačová “gramotnost“ se v mnoha ohledech stala zásadní jak pro osobní, tak pro profesní úspěchy. Je tak velkou měrou požadováno, aby současná mládež, než vstoupí do pracovních poměrů, dokázala počítač dostatečně ovládat.

Je zajímavé, že většina dospívající mládeže s prací na počítači problémy nemá. Spíše dospělá populace měla a má problémy udržet krok s rozsáhlými změnami, které přinesl technický pokrok do naší kultury. Termíny jako *digitální domorodci* a *digitální přistěhovalci* jsou s tímto problémem spojeny, vyjadřují, jak mladí lidé s počítači, mobilními telefony a internetem vyrostli, berou je a používají jako přirozené doplňky jejich každodenního chování,

---

⁴ instant messaging - je internetová služba, umožňující svým uživatelům sledovat, kteří jejich přátelé jsou právě připojeni, a dle potřeby jim posílat zprávy, chatovat, přeposílat soubory mezi uživateli a i jinak komunikovat (zdroj. www.wikipedia.cz; pozn. překl.)

⁵ komunikací tváří v tvář (pozn. překl.)

zatímco dospělí je do jejich života byli nuceni přijmout jako doplňky k obvyklým činnostem (Prensky, 2001). Převážná část dnešní mládeže se narodila do doby, kdy již internet existoval a bylo tak na něm možné vyhledávat a s jeho pomocí s ostatními komunikovat. Tím, že jsou mladiství vychováni v informační éře, dostává se jim přirozené schopnosti porozumět tomu, jak by elektronická zařízení mohla a měla být využívána pro nezměrné množství účelů.

Průzkum provedený v listopadu 2006 Pew Internet and American Life Foundation (Lenhart a kol., 2007) ukázal, že 12 – 17 letí teenageři se na internetu věnují rozmanitým činnostem (viz tabulka 1.1). Převážná většina z nich na internetu pravidelně vyhledává informace o filmech, televizních pořadech, hudebních skupinách, známých sportovcích nebo jiných věcech. Většina mladých rovněž internet využívá ke komunikaci.

Mnoho dospívajících kromě počítače a internetu také nedá dopustit na své mobilní telefony, jež umožňují být ve spojení jak ústním (mluveným slovem), tak textovým. Do listopadu 2006 mobilní telefon vlastnilo 63 procent dospívajících, z toho 35 procent jej využívalo ke každodenním hovorům s kamarády a 27 procent ke každodennímu “smskování” (posílání sms zpráv) (Lenhart a kol., 2007). Mladí lidé si na spojení se svými kamarády prostřednictvím textových zpráv posílaných i přijímaných mobilním telefonem dosti zvykli (nestali-li se tím posedlí). Graf č. 1.1 na straně 15 ukazuje rozličné internetové aktivity školáků druhého stupně základní školy.

Jak je vidno, mnoho mladých lidí je k internetové kultuře natolik připoutáno, že jsou schopni ji jen těžko oddělit od reálného světa, což obyčejně dospělí lidé nejsou s to pochopit. Zatímco dospělí se k využití počítače či mobilního telefonu uchylují jen, pokud potřebují provést konkrétní věc či úkol (např. provést zamýšlený rozhovor, zjistit novinky, stav akcí nebo se připravit na cesty), mnoho mladých přijalo tyto přístroje při každodenních aktivitách za svou nedílnou součást.

Mají zkušenost	Procenta
se stránkami o filmech, televizních pořadech, hudebních skupinách nebo o známých sportovcích	88
s vyhledáváním novinek a událostí	77
s posíláním či přijímáním rychlých zpráv (instant messaging)	68
se sledováním videí	57
s užíváním sociálních sítí jako MySpace nebo Facebook	55
se získáváním informací ohledně vysoké školy, na niž by chtěli chodit	55
s hraním počítačových nebo konzolových her online	49
s nakupováním produktů jako jsou knihy, oblečení a hudba přes internet	38
s hledáním informací ohledně zdraví, diet a tělesného zdraví	28
se stahováním podcastů ⁶	19
s chatováním	18

ZDROJ: Průzkum mezi rodiči a dětmi, Pew Internet & American Life Project, říjen - listopad 2006, tolerance chyb u mladistvých je $\pm 4\%$.

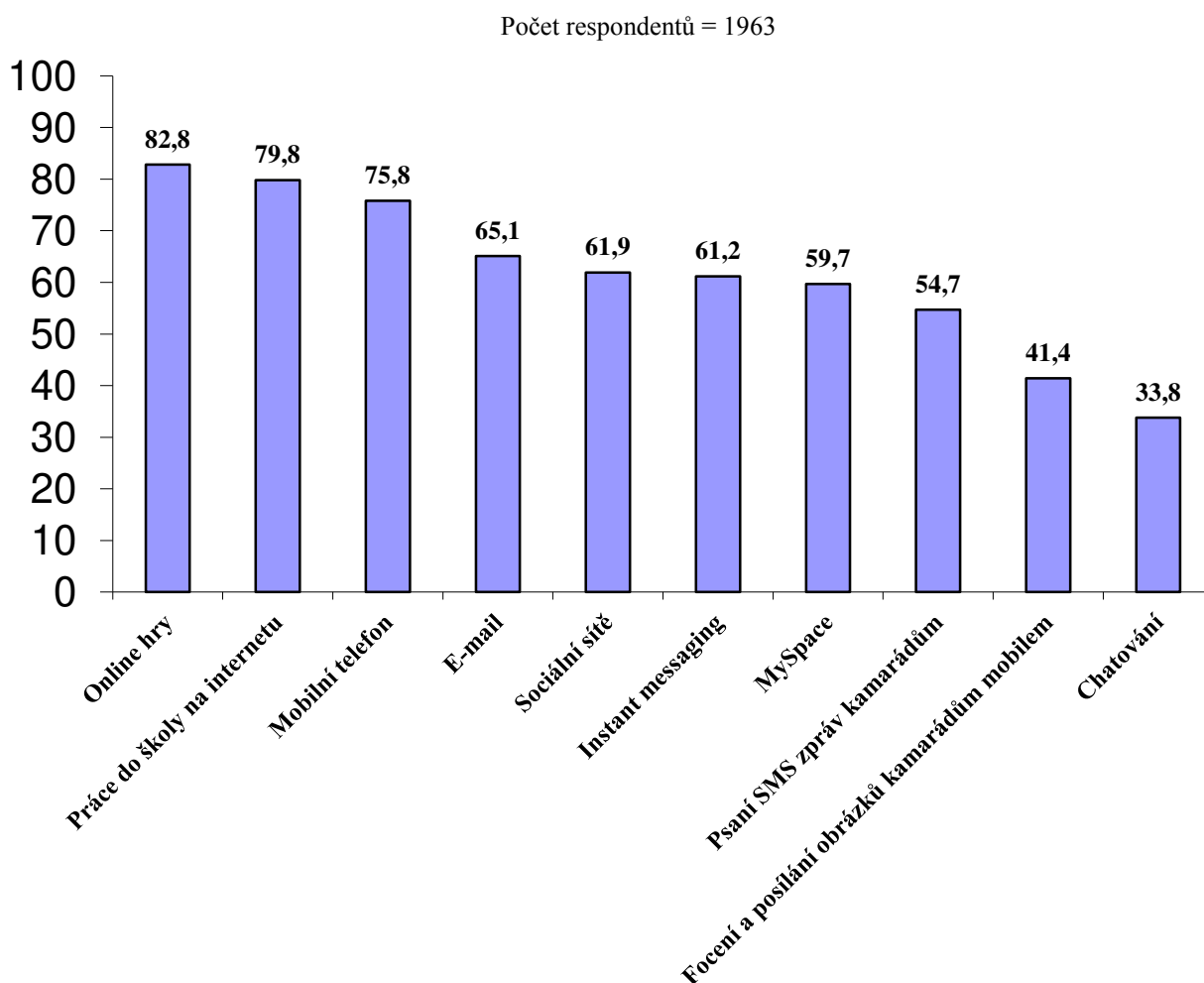
Mladí se na internet často připojují ihned po příchodu domů ze školy, připojují se na stránky své sociální sítě, aby si prohlédli zprávy a komentáře zanechané na jejich profilu (více k problému v kapitole 4), z mobilních telefonů posílají sms zprávy ve všechny denní hodiny (v některých případech, i když jsou ve škole).

Internet může být vedle jeho nesporných výhod, jimiž jsou obsah informací a zábavy na dosah ruky a rychlost dopisování, velice prospěšný také v tom, že mladiství se při online

⁶ podcast - zvukové nebo video záznamy, které autor podcastu umístí uje na Internet v podobě souborů (zdroj www.wikipedia.cz; pozn. překl.)

komunikaci učí rozličným způsobům jak emočního, tak sociálního chování, jež jsou pro život nepostradatelné. Virtuální realita tak poskytuje prostor, kde se člověk učí a zdokonaluje například v sebeovládání, toleranci a úctě k cizím názorům, dále je zde rovněž místo pro rozvoj slušného a vhodného projevoování vlastního názoru, kritického myšlení a rozhodování se (I. R. Berson, Berson, & Ferron, 2002; M. J. Berson, 2000). Mladiství jsou navíc v období, kdy nalézají, budují a kultivují svou identitu tím, jak překonávají svá přesvědčení, meze, postavení a cíle. Tato vzájemná komunikace a socializace po internetu tak v tomto ohledu může být nesmírně nápomocná.

(str. 10) **Graf 1.1** Internetové aktivity školáků druhého stupně základní školy

Jestliže je škola k poznávání a užívání internetu nepřívětivá a obrací se k němu zády, tyto výhody v podstatě ztrácí význam. Samozřejmě, že mladiství, jež k internetu mají záporný vztah, nechtějí jej poznávat a těžit z jeho pozitivních vlastností, budou na rozdíl od

mladistvých internet využívajících, postrádat jisté vývojové kvality. Mladí se ve společnosti někdy zdráhají jednat, poněvadž se bojí špatného zacházení, obtěžování, agrese a odmítnutí. Pravděpodobnost, že se s tímto jednáním setkáme, se při elektronické komunikaci zvyšuje a to jak u komunikace mobilními telefony, tak u komunikace počítačové. Internet tak vytváří pro lidi se zlomyslnými úmysly prostředí příhodné pro ubližování druhým.

Studium virtuální šikany je v porovnání se studii zabývajícími se internetovou komunikací, jejímuž studiu se rozsáhle věnovalo množství vědních oborů, poměrně mladou oblastí výzkumu, jež byla probádána teprve nedávno. Butterfield a Broad konstatují, že:

společenská změna poskytuje vždy příležitosti pro dravé chování příznačné pro nevelký počet osob. Ti, kteří se nejsou schopni rychle přizpůsobit novým technologiím internetu, což čítá většinu z nás, jsou vystaveni nebezpečí ze strany těch, jež internet umí a také jej využijí jako zbraň proti nám. (str.5)

Těmto rádoby násilníkům je tak díky zvýšenému výskytu těchto elektronických zařízení umožněno ubližovat jiným. (str. 11) Tím, že případy již nejsou zasazeny pouze do rámce „skutečného světa“, se tento problém stává komplikovanějším a hůře postihnutelem. Ovšem než se do tohoto problému ponoříme hlouběji, aby bylo vidět, odkud kyberšikana vychází a také aby bylo s čím srovnávat, je nutné nejprve zmínit některé základní poznatky týkající se klasické šikany.

KLASICKÁ ŠIKANA

Pustíte-li si na zahradu tyrana, další den už bude na verandě a den na to vám znásilní manželku ve vaší vlastní posteli.

- Lyndon B. Johnson

Vlastní dopad šikany na mladé lidi byl velice obšírně studován v poradenství, školství, sociologii, psychologii, psychiatrii a kriminologii. Pojem *šikana* je obecně ztotožňován s představou obtěžování, které má formu nevyprovokovaného napadení, často opakovaně mířeného proti jednotlivcům nebo skupině jednotlivců (Manning, Heron, & Marschal, 1978). S přibývajícím časem se šikana stává zákeřnější a měla by být spíše považována za „násilí“,

nežli „obtěžování“. Roland (1989) v souladu s tímto uvádí, že *šikana* je: „Dalekosáhlé násilí fyzické či psychologické povahy prováděné jednotlivcem nebo skupinou mířené proti jedinci, který se v dané situaci není schopen bránit“ (s. 21). Johnson, Munn a Edwards (1991) o *šikaně* mluví jako o úmyslné a vědomé touze někomu ublížit, někoho zastrašit či někomu vyhrožovat. A konečně námi preferovaná komplexní definice Nansela a kol. (2001), která na *šikanu* nahlíží jako na útočné chování či záměrné ubližování vykonávané jednotlivcem nebo skupinou, obvykle déle trvající, činěné opakovaně s různou intenzitou.

Jak je patrné, význam šikany je odborníky vysvětlován podobnými si, ovšem lehce odlišnými způsoby, a to i přes to, že její hlavní znaky jsou většinou neměnné. Zprv, chování je spíše záměrné a cílené, než nahodilé nebo nechtěné. Nehody se na hřišti stávají pořád, některé z nich vedou k fyzické újmě. Nicméně i tak většina lidí nahodilé či neúmyslné chování nebere jako šikanu.

Zadruhé, šikana ze strany agresora s sebou nutně nese zlomyslnost a tato zlomyslnost je jedním z typů *násilí*. Odborníci se různé typy šikany pokoušeli mnoha způsoby klasifikovat. Jedni se zaměřili na rozlišování přímé a nepřímé agrese (Besag, 1989; Ericson, 2001; Leckie, 1997; Limber & Nation, 1998; Olweus, 1978; Tattum, 1989). Přímá agrese zahrnuje fyzické násilí (úder, kopání, braní věcí násilím) a slovní násilí (posmívání se, provokace, zastrašování; Hawker & Boulton, 2000). (str. 12) Nepřímá agrese zahrnuje méně nápadné, manipulativní jednání jako třeba vyloučení z kolektivu, zastrašování nebo ovládání druhých (van der Wal, de Wit, & Hirasing, 2003). Jiní odlišují agresi otevřenou a zprostředkovanou. Agrese otevřená s sebou přináší nadávky, ždouchání či mlácení, zatímco do agrese zprostředkované se řadí pomlouvání, šíření fám, odmítání společnosti, vyloučení z kolektivu a jiná chování, která ničí mezilidské vztahy (Prinstein, Boergers, & Vernberg, 2001; Simmons, 2003; Wolke, Woods, Bloomfield, & Karstadt, 2000).

Zatřetí, ojedinělý případ agrese nelze nazývat šikanou; aby bylo toto chování považováno za šikanu, muselo by k němu docházet pravidelně. Tento aspekt šikany odlišuje od ostatních forem obtěžování mezi vrstevníky. Opakovaná šikana vede k neustávajícím obavám oběti z toho, co jí její trýznitel provede příště. Šikanovaná osoba tak často mění své denní návyky, aby se svému trýzniteli vyhnula, je totiž jasné, že kdyby se potkali, nebylo by to nic příjemného. Pamatujete si vy osobně, jak jste volili cestu jinými chodbami nebo chodili do třídy, až když začínala hodina, namísto brzkých příchodů, jež by znamenaly nepříjemnosti s někým, kdo se do vás vždy navážel? Živě si vybavujeme situace z druhého stupně základní školy, jež nás do života naučily obratně se vyhýbat jakýmkoli svárům s utlačovateli.

Začtvrté, nedílnou součástí všech pojetí šikany je vyjádření (či projev) nadvlády agresora nad svou obětí. Kdyby si byly obě strany rovny (sociálně, fyzicky či jinak), člověk by si myslel, že jeden nad druhým nemůže mít převahu. Ovšem s rozdílnou intenzitou síly se šikana objevit může. Existuje mnoho atributů, které útočníkovi nad jeho obětí udělují uvědomovanou či faktickou sílu: oblíbenost, fyzická síla nebo tělesný vzrůst, společenská příslušnost, důvtip, extroverze, sebevědomí, inteligence, věk, pohlaví, rasa, etnická příslušnost či společensko-ekonomické postavení (Olweus, 1978, 1993; Olweus, Limber, & Mihalic, 1999a; Rigby & Slee, 1993; Roland, 1980; Slee & Rigby, 1993). Abychom to shrnuli, existují čtyři zřetelné rysy šikany, viz obr. 1.4.

Obr. 1.4 Charakteristické rysy šikany

- Úmyslné chování
- Opakování
- Násilí či agrese
- Rozdílná intenzita síly

Zatímco obtěžování, jež se šikanou souvisí, se může objevit kdekoli, *šikanou* samotnou lze často nazvat jen chování mezi mladistvými, které probíhá v blízkosti školy nebo je s ní nějak spojené, např. na zastávce nebo okolo zastávky školního autobusu, na školních chodbách, toaletách, na hřišti nebo na jiných místech, ať už ve škole samé nebo v jejím prostranství. Oběti bývají také pronásledovány a trýzněny i jinde, jako třeba v nákupních střediscích, restauracích nebo jiných místech, kde se často scházejí mladí lidé. K šikaně a k interakci mezi mládeží však dochází hlavně ve škole nebo v její blízkosti, neboť právě škola má v životech mladistvých přední význam. To samozřejmě znamená, že učitelé, školní poradci a další činitelé jsou při prevenci šikany, jejímu odhalování a vypořádávání se s ní nejbližší. Velký počet škol je v boji se šikanou poměrně aktivní, ovšem vyskytují se i školy v tomto ohledu zaostávající.

Ačkoli tato kniha později důkladně rozebírá různé druhy kyberšikany, jejich příčiny a následky, je nutné nejdříve se stručně zabývat problémem klasické šikany, abychom věci viděli v širších souvislostech. Náhledem na problém klasické šikany by si čtenáři měli uvědomit, že újmy z ní pramenící nejsou o nic horší než újmy spojené s virtuální šikanou. Možná máte o šikaně svou vlastní představu založenou na vlastní zkušenosti, novinových titulcích či článcích, televizi, filmových scénách atp. Nicméně tyto případy jsou

nepodloženými, záměrně zviditelňovanými či ojedinělými příklady a nemusí tak většinu případů šikany zastupovat. Řada odborníků v posledních několika desetiletích šikany aktivně zkoumala, aby napříč osobními zkušenostmi tisíců mladistvých zjistila trendy a vzory chování. Nyní se obrátíme ke třem hlavním tématům, jež jsou s tímto problémem spojeny.

Rozšíření šikany

V posledních letech bylo provedeno množství průzkumů snažících se objasnit podíl mladých lidí, kteří mají se šikanou vlastní zkušenost. Národní⁷ studie 15 686 studentů z 6. až 10. ročníku ukázala, že přibližně 11 procent respondentů bylo každý rok obětí šikany, 13 procent bylo šikanujícími a dalších 6 procent bylo jak oběťmi, tak i agresory (Nansel a kol., 2001). Odbor pro vytváření statistik ministerstva spravedlnosti Spojených států amerických obdobně uvedl, že 8 procent mladých lidí mezi 12 až 18 lety, se v předešlých šesti měsících stalo obětí šikany (Devoe a kol., 2002). Podle jiných studií šikana na amerických základních školách postihuje 14 až 19 procent dětí, zatímco na středních školách 3 a 10 procent. (Dake, Price, & Telljohann, 2003; Kaltiala-Heino, Rimpelä, Rantanen, & Rimpelä, 2000). Dle střídmych odhadů je na základních a středních školách *denně* pronásledováno *při nejmenším* 5 procent školáků (věk 7-16) - toto procento však může být mnohem větší (Bjorkqvist, Ekman, & Laferspetz, 1982; Lagerspetz, Bjorkqvist, Bertz, & King, 1982; Olweus, 1978; Roland, 1980).

Citové a psychické následky šikany

Dosud bylo ve výzkumech zjištěno, že šikana vede k psychologickému a psychosomatickému strádání a k emočním a společenským problémům (Borg, 1998; Cowie & Berdondini, 2002; Ericson, 2001; Natvig, Albrektsen, & Quarnstrom, 2001; Rigby, 2003; Roland, 2002, Seals & Young, 2003). (str. 14) Kupříkladu existuje mnoho případů, kdy šikanovaní měli problémy s přijímáním potravy či trpěli chronickými onemocněními, jiní zase utíkali z domova (Borg; Kaltiala-Heino, Rimpelä, Marttunen, Rimpelä, & Rantanen, 1999; Striegel-Moore, Dohm, Pike, Wilfey, & Fairburn, 2002). Podle přehledu základních skutečností o šikaně, poskytnutém úřadem pro právní systém mladistvých a prevenci trestné činnosti mladistvých, se oběti šikany často cítí osamělé, ponížené, nejisté si samy sebou a bojí

---

⁷ Myslí se národ USA (pozn. překl.)

se chodit do školy; prožily špatné vztahy, obtížně si hledají kamarády; a mají potíže se citově a společensky přizpůsobit (Ericson).

Borg (1998) zjistil, že oběti často myslí na pomstu, pociťují vztek, sebelítost. Za obvyklý následek šikany byla samozřejmě uváděna deprese, která, jak se zdá, přetrvává, až do dospělosti – a ukazuje nám tak, jak dlouhodobé mohou být následky krutého zacházení mezi vrstevníky z dob dospívání (Hawker & Boulton, 2000; Olweus, 1994b). Oběti šikany obecně zažívají deprese a stavy úzkosti častěji, než ti, kteří nikdy šikanováni nebyli (Hawker & Boulton; Kumpulainen & Rasanen, 2000; Mills, Guerin, Lynch, Daly, & Fitzpatrick, 2004; van der Wal a kol., 2003).

A konečně z průzkumu prováděného ve Spojených státech amerických vyplynulo, že u šikanovaných jedinců se obvykle zvyšuje pravděpodobnost výskytu myšlenek na sebevraždu o 10 procent v případě chlapců a o více než 20 procent v případě dívek (van der Wal a kol., 2003). Všeobecně vzato, ti, kdo si šikanou prošli, nad sebevraždou uvažují a pokouší se o ni častěji, než ti, kteří s ní zkušenosti nemají (Cleary, 2000; Eisenberg, Neumar-sztainer, & Story, 2003; Mills a kol., 2004).

Změny chování způsobené šikanou

Jak bylo stručně řečeno v předmluvě, studenti šikanovaní ve škole se této instituci mohou snažit vyhýbat co nejvíce to půjde-což většinou vede k pozdním příchodům až záškoláctví („Umučené děvče“, 2001; Rigby & Slee, 1999). Záškoláctví se na první pohled nemusí jevit jako příliš znepokojivé, avšak často vede ke kriminální činnosti, odpadlictví a jiným nežádoucím následkům (Farrington, 1980; Garry, 1996; Gavin, 1997; T.R. Nansel a kol., 2001). Šikanovaní jedinci rovněž nechávají studií a jsou spojováni s vandalismem, vykrádáním obchodů, braním drog, rvačkami (Ericson, 2001; Loeber & Dishon, 1984; Magnusson, Statten, & Duner, 1983; Olweus a kol., 1999a; Patchin, 2002; Rigby, 2003; Tattum, 1989).

Jako závěrečné varování zvažte tragédii z Kolombínské střední školy, která se udála v Littletonu, stát Kolorádo roku 1999. Vzdělávací systém byl vyzván, aby se začal zabývat problémem šikany, poněvadž Eric Harris (18 let) a Dylan Klebold (17let)-dva mladíci, kteří spáchali sebevraždu po tom, co zavraždili 12 studentů a učitele a dalších 24 lidí zranili-nebyli přijímání svými spolužáky mezi sebe a byli šikanováni. Následující průzkum vyjevil, že z 37 případů z let 1974 - 2000, kdy se na školách střídalo, bylo před jejich útokem 70 procent ze 41

útočníků ostatními šikanováno, obtěžováno nebo poškozováno (Vossekuil, Fein, Reddy, Borum, & Modzeleski, 2002, p. 21). Kromě toho bylo také zjištěno, že šikana vždy hrála při pozdějších násilnostech určitou roli (Vossekuil a kol.).

Pro zopakování, následky šikany zjištěné v předešlých výzkumech mohou být jak nepatrné (citové a psychické), tak na první pohled zřejmé (následky fyzické a následky spojené se změnami v chování). Jelikož klasická šikana je na rozdíl od kyberšikany, jejíž výzkum se teprve nedávno započal, studována již několik let, pokládali jsme za zásadní zde její výsledky zkoumání důkladně popsat a shromáždit. Jsme přesvědčeni, že důsledky elektronické šikany jsou – nebo se ukáže, že budou - obdobné. Dále se budeme zabývat věkovou skupinou mladistvých, na něž se tato kniha zaměřuje.

CÍLOVÁ POPULACE

Je důležité, abychom v této úvodní kapitole vymezili věkové rozmezí mladých lidí, na něž kniha odkazuje. Ve zkratce, zaměřujeme se na pojednání o mladistvých, přičemž si uvědomujeme mnohoznačnost slov *mladistvý* a *dospívání*. Většina odborníků rozlišuje tři odlišná vývojová období: rané dospívání (obvykle ve věku 10-13 let), střední adolescence (14-17 let) a pozdní adolescence (18-24 let, viz Smetana, Campione-Barr, & Metzger, 2006). My se budeme zajímat hlavně o mladší 18 ti let, kteří prochází raným a středním vývojovým obdobím, takže většina příběhů a údajů v knize pochází od této věkové skupiny – obzvláště se vztahuje k dětem z druhého stupně základních škol (6. – 9. třída).

Tímto nenaznačujeme, že zkušenosti s kyberšikanou starších adolescentů a dospělých by měly být opomíjeny. Rozhodli jsme se však soustředit na věkovou skupinu kyberšikaně nejvíce podléhající, u níž existuje nejmenší pravděpodobnost (ve srovnání s ostatními), že by se s ní byli schopni sami kladně vypořádat. Dle našeho názoru je navíc u dětí této věkové skupiny, na něž stále dohlíží a starají se o ně rodiče a učitelé, snadnější případy online agrese rozpoznat a proti ní zakročit.

SHRNUTÍ

Zatím jsme se zabývali tím, jak si mladí lidé osvojují nová elektronická zařízení a komunikační platformy. Také jsme se zaměřili na konflikty mezi jedinci, které jsou nedílnou součástí dospívání. Řešení konfliktů, které patří k dospívání, za pomoci elektronických zařízení se stalo vrtkavým spojením, nad nímž mnozí učitelé a rodiče kroutí hlavou a podivují se, jak rychle se kyberšikana mohla stát tak zhoubnou a všudypřítomnou. Tato kniha se pokusí mnoho z těchto záležitostí vyřešit. Další kapitola kompletně rozebere příčiny toho, proč se kyberšikana tak rozmohla, popíše prostředky, přes něž k ní dochází a podoby, v jakých se nesnášenlivý či ponižující obsah, ať už na internetu umístěný nebo přes internet zaslaný, může vyskytnout. Taktéž podáme vysvětlení, jak moc může, ať už textový, sluchový anebo vizuální nehmotný obsah zaslaný skrz kyberprostor, tedy prostřednictvím počítače, mobilního telefonu nebo jiného elektronického zařízení, člověku ublížit na psychické, společenské, ba i fyzické rovině.

OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ

1. Jak je *kyberšikana* definována? Je tato definice dostačující?
2. Jaký je podle Vás důvod toho, že se mobilní telefony staly nedílnou součástí života tolika mladistvých? Jaké problémy může tato závislost zapříčinit?
3. Které webové stránky jsou dnes mezi mládeží nejoblíbenější? Co je dělá tak populárními?
4. Proč se kniha zaměřuje na mladistvé?
5. Jak se kyberšikana liší od klasické šikany ze školních dvorů?
Jakým způsobem jsou si tyto dvě formy podobné?

POZNÁMKY

1. Některé z citací uvedených v knize byly kvůli pravopisu a mluvnickým odchylkám upraveny. Význam citátů však zůstal nepozměněn.
2. Prozíravý čtenář si povšimne, že prezentovaná definice kyberšikany je rozdílná od té z našeho předešlého výzkumu, kde byla kyberšikana definována jako „úmyslné a opakované

ubližování způsobované prostřednictvím elektronického textu“ (Burgess-Proctor, Patchin, & Hinduja, v tisku; Hinduja & Patchin, 2007, 2008a; Patchin & Hinduja, 2006). Definice byla aktualizována, neboť kyberšikana v průběhu let nabyla více podob.

3

Co víme o kyberšikaně?

Kyberšikana zní zajímavě a do té doby, než jsme se o ní učili ve škole, jsem ani nevěděl, že něco takového existuje. Jednou jsem jednoho kluka šikanoval, našťval mě totiž. Nevěděl jsem, že škody způsobené kyberšikanou mohou být tak vážné, já se k němu však zachoval správně, navenek se snažil vypadat jako tvrd'ák a drsňák, ale ve skutečnosti to byl srab a dostal, co si zasloužil. Osobně však kyberšikanu odsuzuji.

- 14letý kluk z nejmenovaného místa

I když se za poslední léta případům kyberšikany a jiným formám online agrese nedostává dostatečné pozornosti médií, byl kupodivu proveden jen výzkum malého rozsahu, zabývající se jejími příčinami a následky. Jak bylo řečeno v první kapitole, vlastní dopad klasické šikany na mladé byl dopodrobna studován mnoha akademickými disciplínami, ovšem šikana elektronická byla velkou měrou opomíjena – snad kvůli specifickému prostředí, v němž se odehrává nebo nehmatatelnému způsobu provedení.

(str.45) Když jsme se začali zabývat kyberšikanou, narazili jsme na krátký článek otisknutý roku 2003 v *Listu americké akademie psychiatrie dětí a mládeže*, jenž poukázal na nedostatek akademických odkazů na toto téma navzdory jeho předpokládanému rozšíření (Jerome & Segal, 2003). Od roku 2008 se formuje literární základna, která toto chování pomáhá objasňovat. Časopis *Zdraví dospívajících* nedávno dokonce otiskl speciální vydání o násilí mezi mládeží a o elektronických médiích, ve kterém bylo poukázáno na výsledky nejnovějších studií kyberšikany. V této kapitole se na tyto studie podíváme a zaměříme se i na

naš vlastní empirický výzkum. Začneme krátkým pojednáním o výzkumu, který jsme v posledních letech vedli.

NÁŠ VÝZKUM KYBERŠIKANY

Tato kniha vychází převážně z výzkumů, které jsme v posledních letech provedli. Nejprve jsme kyberšikanu zkoumali v roce 2003. a to internetovým průzkumem. Největší výhodou internetových průzkumů je, že člověk je schopen úsporně oslovit velký počet na internet připojených mladých lidí. Vytvořili jsme dotazník, který zjišťoval, zda oslovení kyberšikanu zažili na vlastní kůži nebo jestli ví o někom, kdo ji zažil. I od nevelkého počtu respondentů, jejichž účast na průzkumu byla dobrovolná a záleželo pouze na tom, zda se na webové stránky, kde byl dotazník umístěn, připojí, jsme se dozvěděli, že kyberšikana byla větším problémem, než si kdo v té době uvědomoval. Na jaře roku 2004 jsme dotazník upravili a znovu předložili nyní trochu širšímu vzorku respondentů a naše domněnka se potvrdila. Se zkušeností s virtuálním obtěžováním se svěřilo významné procento internet užívajících mladých lidí (Patchin & Hinduja, 2006).

Náš dotazník jsme zopakovali ještě jednou na jaře roku 2005, snažili jsme se sehnat větší a rozmanitější vzorek mladistvých respondentů. Několik webových stránek pro mladé nám umožnilo na jejich stránkách zanechat odkaz, který vyzýval k anonymní účasti na našem on-line dotazníku. Za 30 dnů, kdy byl dotazník na internetu zveřejněn, jej vyplnilo přes 7000 lidí. My se soustředili na rozbor přibližně 4000 z nich vyplněných lidmi mladšími 18 let. Zajímavostí bylo, že do všech našich internetových průzkumů se zapojovalo mnohem více dívek, než chlapců. Abychom zabránili jakýmkoli předpojatostem, vytvořili jsme zástupný vzorek přibližně 1500 mladých, jež byl mezi pohlavím rovnoměrně rozložen. Průzkum opět odhalil důležité informace o tom, jak mladiství počítače, internet a mobilní telefony užívají a zneužívají (Burgess-Proctor a kol., v tisku; Hinduja & Patchin, 2007, 2008a).

V našich internetových dotaznících jsme se ptali:

*Prosím popište-jak nejpodrobněji to půjde-vaši poslední zkušenost s **online šikanou**. Povězte nám prosím o internetové činnosti, které jste se účastnil/a, co víte o ostatních zúčastněných, jak jste se cítil/a a jak konkrétně jste reagoval/a.*

Na otázku týkající se poslední zkušenosti s kyberšikanou jsme očekávali stručné odpovědi. (str. 46) Dostalo se nám ovšem detailních příběhů o tom, jak je virtuální obtěžování

činí nešťastnými, znepríjemňuje jim život, a v některých případech jejich slovy řečeno „jim nestojí za to ani žít“. Někteří toho napsali tolik, že jejich odpovědi naši databázi přehltily; museli jsme upravit pole pro odpovědi, abychom ty dlouhé byli schopni pojmout. Mnoho příběhů z této knihy vychází právě z těchto vyličení.

I když byl náš první náhled na problém kyberšikany důležitý, metoda internetového průzkumu má svá omezení, díky kterým je kritikou snadno napadnutelná. Diskuze nad těmito omezeními by byla nad rámec knihy, ovšem zainteresovaní čtenáři se mohou obrátit na naše výše zmíněné starší studie. Každé výzkumné snažení má nepochybně své nedostatky, a proto je ideální při rozboru daného problému užít několika přístupů, které nám umožní na problém nahlížet z více hledisek. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli, že příští projekt bude zapotřebí rozšířit a provést obvyklým způsobem.

Výsledkem byl rozsáhlý projekt z jara 2007, náhodně byl vybrán vzorek přibližně 2000 školáků druhého stupně základních škol z jednoho z největších školních obvodů Spojených států amerických. Tyto děti 30 různých základních škol byly žáky šestých až osmých ročníků. Vzhledem k tomu, že školáci byli k účasti vybráni náhodně, výsledky studie by měly zastupovat i ostatní děti z obvodu a také poskytnout náhled na chování žáků na internetu i v dalších velkých školních obvodech Spojených států. Abychom ukázali, kdo a do jaké míry je zasažen, v následujícím úseku podáme podrobnou analýzu výsledků jak naší výzkumné práce, tak jiných důležitých studií kyberšikany.

ROZŠÍŘENÍ KYBERŠIKANY

Průzkum napovídá, že dosti velké procento mladých lidí má s kyberšikanou co dočinění, ať už jako oběti či násilníci samotní. V jedné ze starších studií (provedené v období podzimu 1999 až jara 2000) byl problém internetové agrese a diskriminace zkoumán telefonickým dotazováním, v průzkumu bylo společně s rodiči dotázáno 1498 pravidelných uživatelů internetu ve věku 10 až 17 let (Ybarra & Mitchell, 2004). Internetové obtěžování bylo v průzkumu definováno jako „otevřený a úmyslný útok proti jiné osobě online“, virtuální pronásledování bylo vymezeno jako situace, kdy „někdo v předcházejícím roce užil internet, aby jinou osobu cíleně zastránil nebo ztrapnil tím, že o ní na internetu schválně před očima ostatních umíšťoval nebo rozesílal zprávy“ a „zdali se dotazovaný/á někdy bál/a nebo hrozil/a někomu, kdo jej/jí na internetu obtěžoval či pronásledoval“ (Ybarra & Mitchell, str. 1310).

Výsledky této studie ukázaly, že 19 procent mladistvých respondentů v předchozím roce buďto přes internet někoho obtěžovalo nebo obtěžováno bylo. Konkrétně 4 procenta pravidelných uživatelů internetu se stala obětí internetového dotírání, 12 procent bylo agresory a 3 procenta respondentů byla jak agresory, tak oběťmi. Převážná většina těch, kdo napadali (84 procent), (str. 47) své oběti znala osobně, zatímco pouze 31 procent obětí vědělo, kdo je šikanuje (Ybarra & Mitchell, 2004). Jak je vidno, kyberšikana se obvykle neděje náhodně mezi lidmi, kteří se vzájemně neznají – ve většině případů alespoň agresor ví, koho si vybírá.

Další studie provedená v roce 2001 Národním dětským domovem, Londýnskou dobročinnou organizací, při dotazování 856 adolescentů ve věku 11 až 19 let zjistila, že čtvrtina z nich byla obětí kyberšikany. Přesněji řečeno 16 procent z nich obdrželo výhružné sms zprávy, 7 procent bylo trýzněno v chatovacích místnostech a 4 procenta zažila obtěžování přes e-mail (Národní dětský domov, 2002). Následující průzkum 770 mladistvých stejného věkového rozmezí z roku 2005 ukázal, že 20 procent z dotazovaných bylo obtěžováno prostřednictvím elektronických zařízení. Takřka tři čtvrtiny (73 procent) uvedly, že svého trýznitele znaly a naproti tomu pro 26 procent respondentů byl neznámý. Další zajímavostí bylo, že 10 procent z dotazovaných naznačilo pocity znepokojení, zahanbení nebo ohrožení, jelikož si je někdo vyfotil mobilním telefonem (Národní dětský domov, 2005).

V naší první studii (údaje shromážděné na jaře 2004) jsme se tázali 384 respondentů z celého světa mladších 18 let, abychom zjistili, jaké zkušenosti mají s těmito způsoby virtuálního obtěžování: obtěžování po internetu, podlé posmívání, nadávání, úmyslné nepřijetí, zastrašování a sexuální narážky. Přibližně 30 procent dotazovaných nahlásilo, že se stalo obětí kyberšikany, 11 procent se k virtuálnímu obtěžování přiznalo a necelá polovina (47 procent) mu byla svědkem (Patchin & Hinduja, 2006). Studie byla roku 2005 zopakována a zaměřena na obsáhlejší vzorek respondentů (okolo 1400 mladistvých), bylo zjištěno, že více než 32 procent chlapců a přes 36 procent dívek bylo obětí kyberšikany a naopak 18 procent chlapců a 16 procent dívek se k virtuálnímu obtěžování přiznalo (Hinduja & Patchin, 2008a).

Pro více souvislostí uvádíme další nedávnou studii z roku 2005, která společně s celostátní Kolorádskou iniciativou prevence proti klasické šikaně, zjišťovala rozšíření různých jejích druhů mezi 3339 mladými z pátých, osmých tříd základních škol a druhých ročníků středních škol⁸. Bylo zjištěno, že nejrozšířenější je slovní šikana (70.7 procenta), dále

---

⁸ přizpůsobuji členění tříd českým poměrům, v orig. – „5th, 8th, and 11th grades“ (pozn. překl)

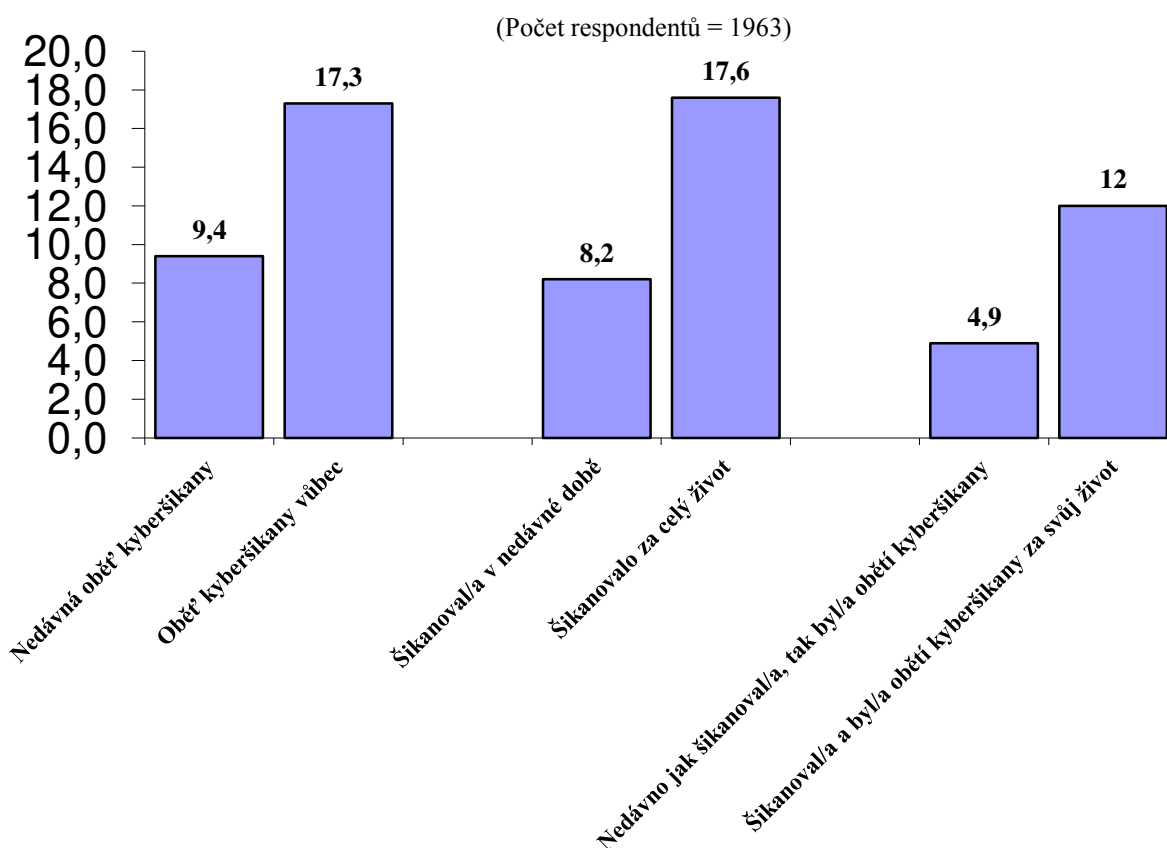
fyzická šikana (40.3 procenta) a potom internetová šikana (9.4 procenta). Rozdíly v pohlaví se nevyskytly, až na fyzickou šikanu, kde je účast mužského pohlaví dvakrát pravděpodobnější, než účast ženského (Williams & Guerra, 2007).

Jiný průzkum, tentokráte 3767 dětí ve věku 10 – 14 let z šesti různých škol vedený v roce 2005, odhalil 11.1 procenta dětí v posledních dvou měsících sužovaných kyberšikanou, 4.1 procenta byly šikanujícími a 6.8 procenta bylo jak obětí, tak agresorem. Nejčastěji užívaným prostředkem kyberšikany byl instant messaging (66.6 procent), dále chatovací místnosti (24.7 procent), e-mail (24.2 procent) a webové stránky (23.4 procent; Kowalski & Limber, 2007).

(str.48) V naší poslední rešerši tříd jsme se zeptali 1963 žáků druhého stupně základní školy, jestli se někdy setkali s kyberšikanou. Na začátku jsme je zpravili o tom, že „kyberšikana je, když někdo na internetu někoho opakovaně zesměšňuje, když si někdo někoho opakovaně dobírá přes e-mail či sms zprávy nebo když někdo na internet umístí něco, co se druhé osobě nelíbí“. Všimněte si, že tato definice je nepatrně odlišná od té z první kapitoly. Chtěli jsme ji definovat tak, aby byla pro mladé snadno pochopitelná.

Na otázku: „Byl/a si za dobu posledních 30 dnů virtuálně šikanován/a“?, odpovědělo necelých 10 procent školáků ano. Otázku: „Byl/a jsi někdy v životě virtuálně šikanován?“ zodpovědělo kladně více než 17 procent dotázaných. Když jsme se zeptali: „Šikanoval/a jsi někoho po síti v předešlých 30 dnech?“, dostalo se nám 8 procent kladných odpovědí. Na otázku: „Šikanoval/a jsi v životě někoho po síti?“ odvětilo ano skoro 18 procent školáků. A konečně 5 procent žáků ze vzorku bylo jak nedávnou obětí, tak šikanujícím (12 procent bylo ve svém životě v obou rolích). Graf 3.1 shrnuje výsledky tohoto průzkumu.

Graf 3.1 Výskyt kyberšikany mezi žáky 6. – 9. tříd základní školy

Když jsme se zeptali na konkrétní druhy virtuálního obtěžování a agrese, bezmála 43 procent studentů se za posledních 30 dní setkalo alespoň s jedním z následujících:

- Obdržení e-mailu, který mě vyvedl z rovnováhy.
- Obdržení zprávy (přes instant messaging – IM), která mě rozčílila.
- Někdo napsal na mou zeď na MySpace něco, co mě rozhodilo.
- (str. 49) Někdo si ze mě utahoval na chatu.
- Na internetu bylo něco, co nás naštvalo.
- Na internetu bylo něco, za co jsme se styděli (co jsme nechtěli, ať vidí ostatní).
- Měli jsme strach jít na počítač.

Některé z výše jmenovaných druhů chování se pod naší definici kyberšikany možná úplně nehodí, ovšem dochází-li k nim v průběhu času mezi vrstevníky pravidelně, mohou za

kyberšikanu být považovány. Jde o to, že jestliže se školáků zeptáte, jestli se s kyberšikanou setkali, a oni odpoví negativně, bude potřeba o konkrétním chování, které na internetu zažili, zjišťovat více.

Z předložených studií i z dalších studií uvedených v grafu 3.2 je patrné, že odhady množství elektronicky obtěžovaných mladých lidí se různí. Totéž platí u odhadů týkajících se procenta mladistvých, jež virtuálně šikanují druhé (viz graf 3.3). Pro tyto rozdíly se statistické údaje existuje několik vysvětlení. Zaprvé, věk respondentů se v mnoha z těchto průzkumů liší. Jak se dalo čekat, výzkumy soustředící se na mladší populace (druhý stupeň základní školy a mladší) povětšinou udávají menší výskyt, než výzkumy zkoumající studenty středních škol.

Zadruhé, každá studie používá rozdílných metodologií průzkumu, respondenti tak mohou být dotazováni prostřednictvím telefonických rozhovorů, webových stránek či třídních průzkumů. Studie využívající internetových dotazníků obvykle udávají vyšší procentní podíl jak agresorů, tak obětí, tážou se totiž lidí, kteří jsou na internetu pravidelně, a tak se pravděpodobnost setkání s kyberšikanou samozřejmě zvětšuje.

Za další, někteří mladí byli pro průzkum zvoleni záměrně kvůli své příslušnosti k určitému většímu uskupení, kdežto ostatní byli vybráni náhodou. V ideálním případě by byli respondenti z vybrané populace k účasti zvoleni namátkou a jejich odpovědi by tak přibližně reprezentovaly danou populaci jako celek.

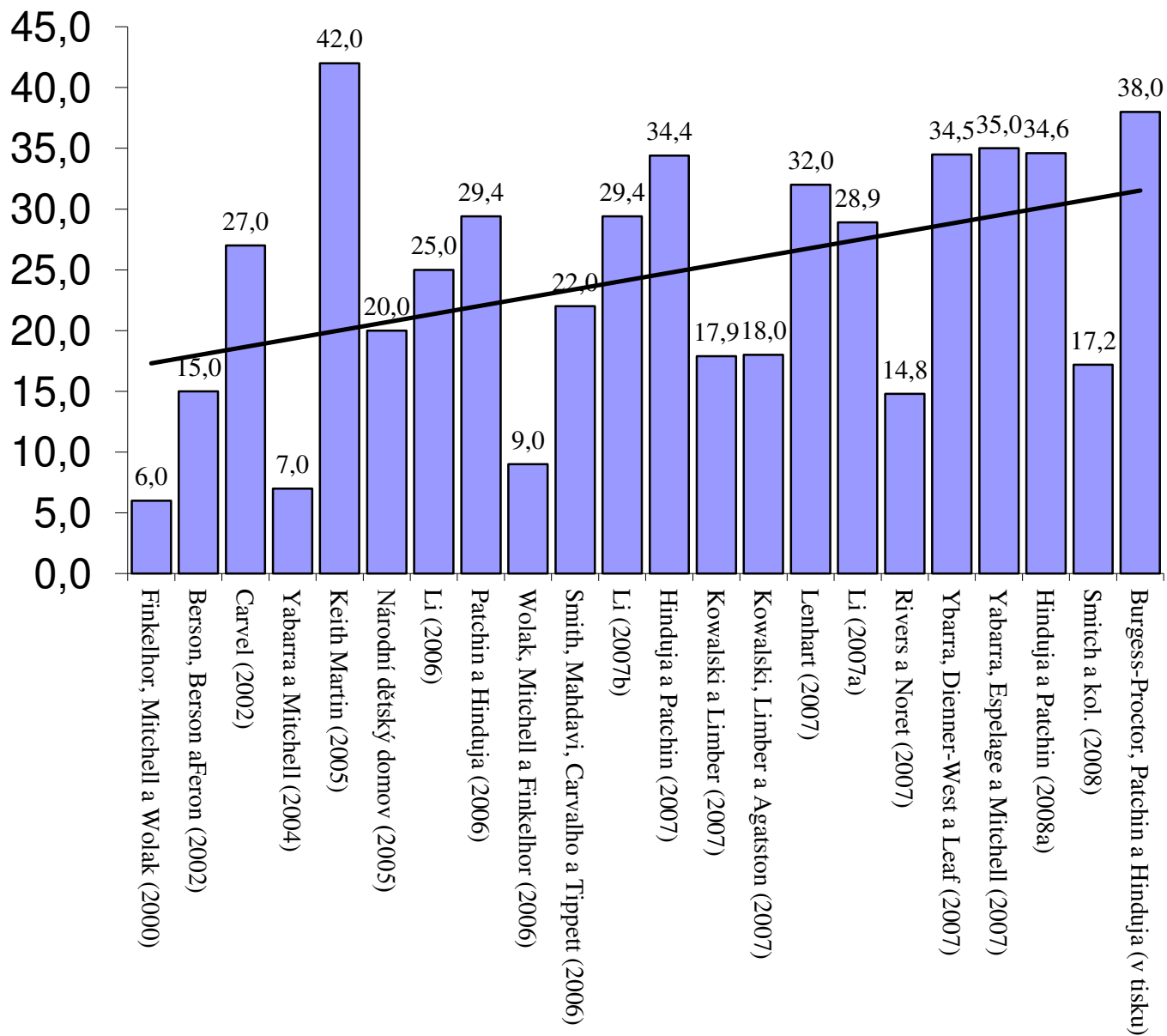
Začtvrté, studie se liší obdobím, na něž se táží. Při dotazování se adolescentů, zda mají zkušenosti s kyberšikanou, se uplatňovala různá časová hlediska, někteří se ptali na období jednoho měsíce, jiní na předchozí rok, další zase na celoživotní zkušenost.

Konečně rozdíl poslední, jeden z největších, spočívá v tom, jak je *kyberšikana* v rámci rozličných výzkumných snah definována. Výzkumníci se neshodnou ani na správné pravopisné podobě termínu (viz tab. 1.1 z 1. kapitoly), natož na typech chování, které je pod ni možno zahrnout. Jak bylo zmíněno výše, naše definice *kyberšikany* je stanovená velmi přesně, ptáme se však mladých také na rozmanitá chování, která lze charakterizovat jako internetové obtěžování. Máme za to, že s tímto přístupem odhalíme, co mladí skutečně zažívají.

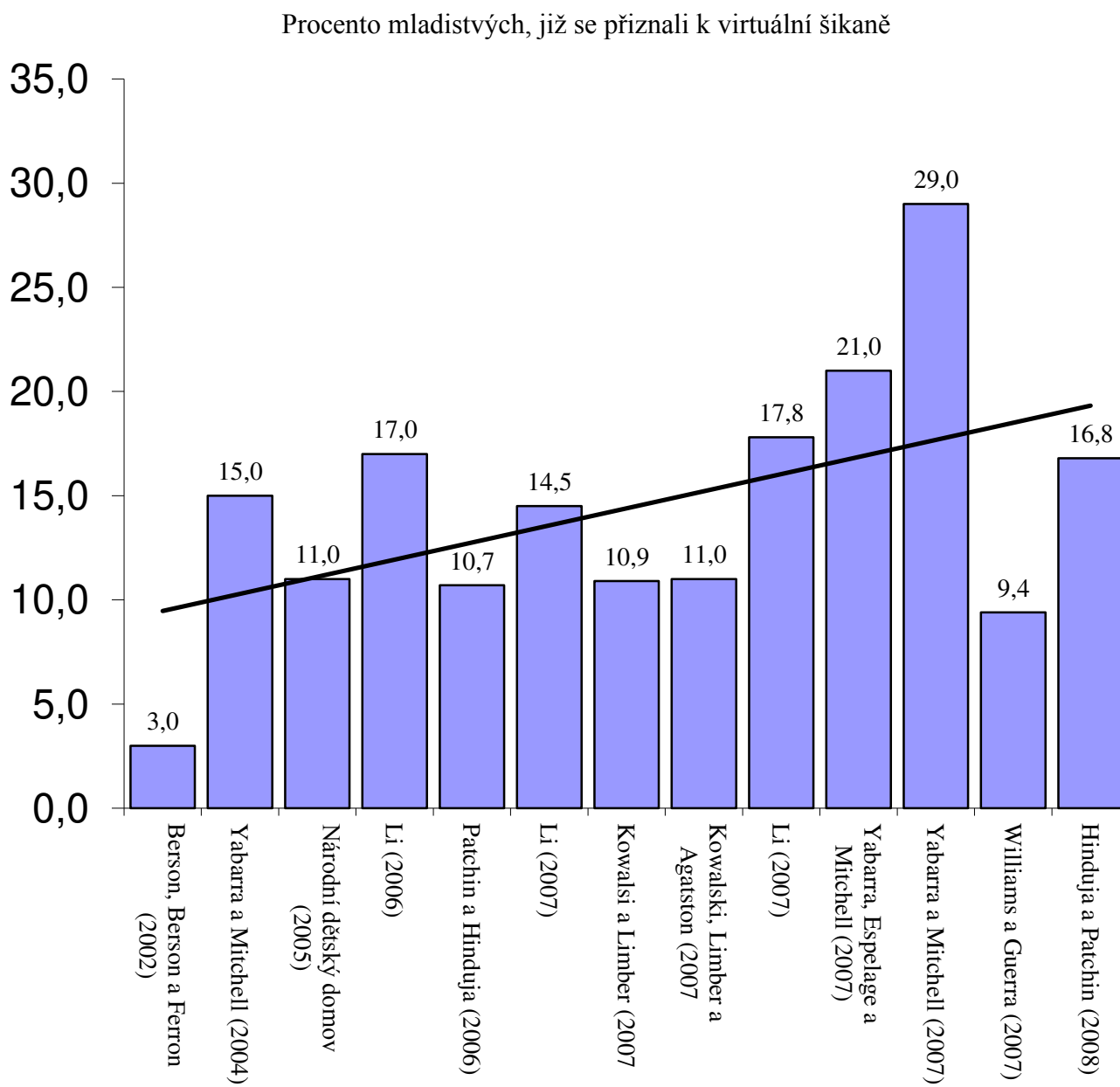
Číslo, které však v grafech 3.2 a 3.3 nevidíte, je *nula*. I jedno dítě kyberšikanu podstupující nebo samo činící je pro nás hodně. Grafy číslo 3.2 a 3.3 obsahují také trendovou linii, z níž je zcela zřejmé, že obětí i pachatelů kyberšikany za poslední roky přibývá. (str. 50) Je na nás zajistit, aby tato linie v příštím desetiletí 21. století dále nestoupala.

Graf 3.2 Předložené studie kyberšikany

Procento virtuálně šikanovaných adolescentů

Graf 3.3 Předložené studie kyberšikaný

(str. 51) **GENDEROVÉ ROZDÍLY V KYBERŠIKANĚ**

Mou poslední zkušenost mám se čtyřmi dívkami, z nichž jsem znala osobně jen jednu (chodí se mnou do školy) . . . neustále mě pronásledovaly, vyhrožovaly mi, smály se mi a shazovaly mě. Po tom, co jsem se začala cítit tak zranitelná a bez chuti do života, se mi je povedlo zastavit. Než jsem se těchto pocitů zbavila (i když se to dělo přes internet) a dostala se do stádia, kdy jsem byla jednoduše schopna říci „ser* na vás“ a přenést se přes celou záležitost, mi trvalo měsíce.

- 18letá dívka z Kanady

Na klasickou šikanu je ve velkém množství studií nahlíženo jako na záležitost týkající se převážně chlapců (Borg, 1999; Espelage, Bosworth, & Simon, 2000; Kumpulainen; Rasanen, & Henntonen, 1999; Seals & Young, 2003). Dívky, jak průzkum trvale poukazuje, mají naproti tomu sklony participovat v méně přímých a nápadných formách šikany, tedy v obtěžování psychologickém a citovém (např. pomlouvání a jiné formy narušování vztahů; Bjorkqvist, Lagerspetz & Kaukianin, 1992; Crick & Grotpeter, 1995; Owens, Shute, & Slee, 2000b; Simmons, 2003). Vzhledem k tomu, že převážná většina forem virtuální šikany zahrnuje nepřímé formy obtěžování, dává smysl, že se dívky ve většině průzkumů objevují jako aktivní účastníci kyberšikany stejně často jako kluci.

? Až na jednu, ve všech námi přezkoumaných studiích kyberšikany, figurují dospívající dívky v četnosti virtuálního šikanování (jak oběti, tak útočící) stejně často jako chlapci⁹, povaha kyberšikany se nicméně různí. Dívky byly např. obtěžovány spíše prostřednictvím e-mailů a společenských sítí (více o tomto v další kapitole). Ostatní studie shledaly podobné výsledky. Robin Kowalská se svými kolegy ve svém průzkumu 1915 dívek a 1852 chlapců z šestých, sedmých a osmých tříd základních škol jihozápadu a jihovýchodu Spojených států amerických zjistila, že do styku s virtuálním obtěžováním přišlo více dívek, než chlapců (25 procent proti 11 procentům) a rovněž, že původci kyberšikany byly častěji dívky (13 procent proti 8.6 procentům). V případě klasické šikany se rozdíl v pohlaví neobjevil; obdobné množství chlapců i dívek podalo zprávu o tom, že byli šikanováni (12.3 procenta proti 14.1

---

⁹ poznámka č.1

procentu), naproti tomu se však více chlapců než dívek přihlásilo k šikanování ostatních (8 procent proti 5 procentům).

Ve snaze tyto záležitosti vysvětlit jsme provedli výzkum, který si kladl za úkol objasnit genderové rozdíly z praxe s kyberšikanou. Byla provedena analýza dat 3141 dívek z celého světa, jež se do průzkumu samy zapsaly. Věkové rozmezí respondentek se pohybovalo mezi 8 až 17 lety, většina z nich však měla 13 až 17 let (průměrný věk = 14.6 let). Více jak jedna třetina na tvrzení: „Byla jsem virtuálně šikanovaná“, odpověděla pozitivně (Burgess – Proctor a kol., v tisku).

(str. 52) Jako nejčastější projevy elektronického utlačování byly nahlášeny ignorace (45.8 procenta) a neúcta (42.9 procenta), z nichž obě dvě jsou poměrně mírné povahy (Burgess – Proctor a kol., v tisku). Je ovšem důležité poznamenat, že dívkami byly oznámeny i případy, kdy jim bylo vyhrožováno (11.2 procenta) nebo měli strach o své bezpečí (6.2 procenta). Zjistili jsme také, že pravděpodobnost ohlášení účasti na těchto typech virtuálního obtěžování se u dívek (15.6 procenta) i u chlapců liší jen málo (18 procent; Hinduja & Patchin, 2008a).

Chtěla jsem si podřezat žíly, nebyla jsem schopna jít do školy a znovu to od holek snášet. Bylo mi z toho na zvracení.

- 16letá dívka z Velké Británie

Proč tedy dívky zažívají a podílí se na kyberšikaně častěji, než na klasické šikaně (viz grafy 3.4 a 3.5)? Existuje mnoho možných vysvětlení. První odkazuje na textovou povahu kyberšikany, dívky mají obvykle tendence vyřizovat si problémy spíše slovně, kdežto kluci fyzicky.

Druhé poukazuje na odlišné druhy šikany, jichž se dívky zúčastňují – emoční a psychologické (Owens, Shute, & Slee, 2000a; Underwood, Galen, & Paquette, 2001). Činnost pro dívky mnohem příznačnější než pro chlapce, pomlouvání a roznášení drbů je tak s pomocí komunikačních prostředků dosti usnadněna (Owens a kol., 2000a, 2000b; Simmons, 2003). Chování spojená s obvyklou šikanou, jež jsou typická pro chlapce (např. strkání se a pěstní souboje), internet naopak neusnadňuje.

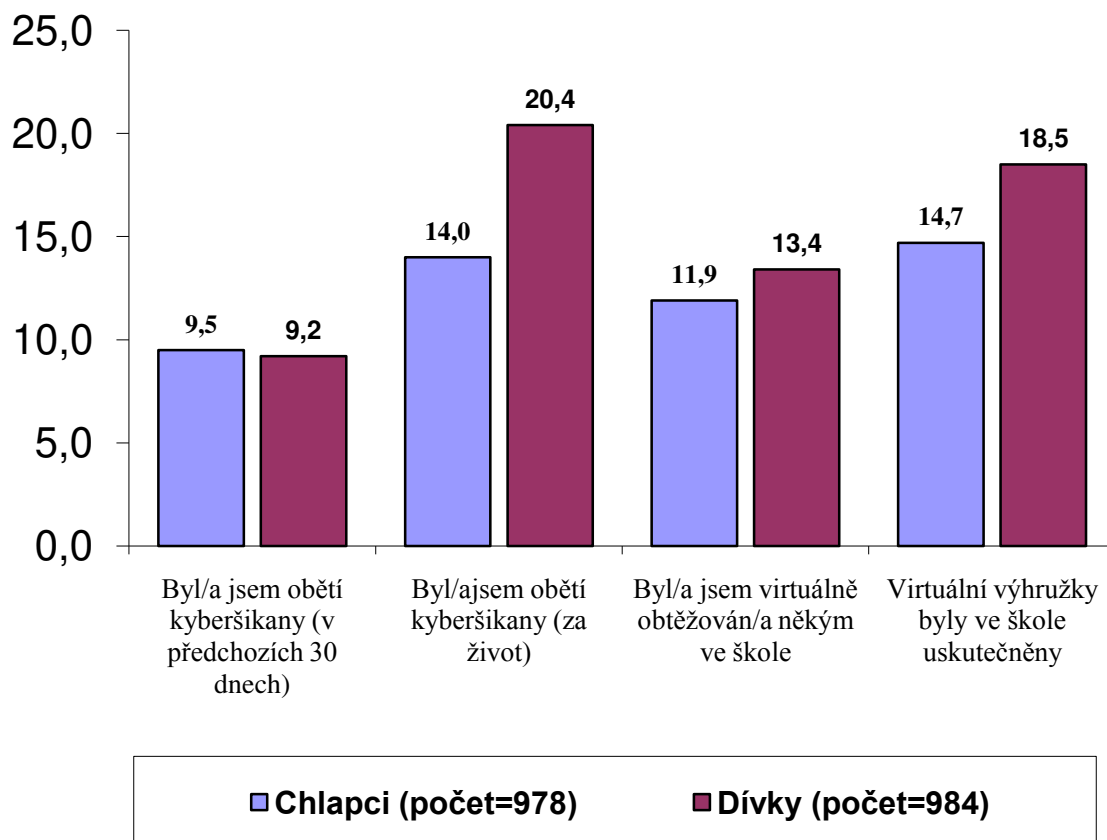
Třetí vysvětlení říká, že dívky jsou ve vztazích nepochybně méně konfliktní a snaží se naopak zachovat rovnováhu a spříznění – alespoň když se s někým baví osobně (Andreou,

2001; Miller, Danaher, & Forbes 1986). Online komunikace dívky od tohoto chování oprostuje, schovány v bezpečí jednájí za svým monitorem a klávesnicí bez ostychu.

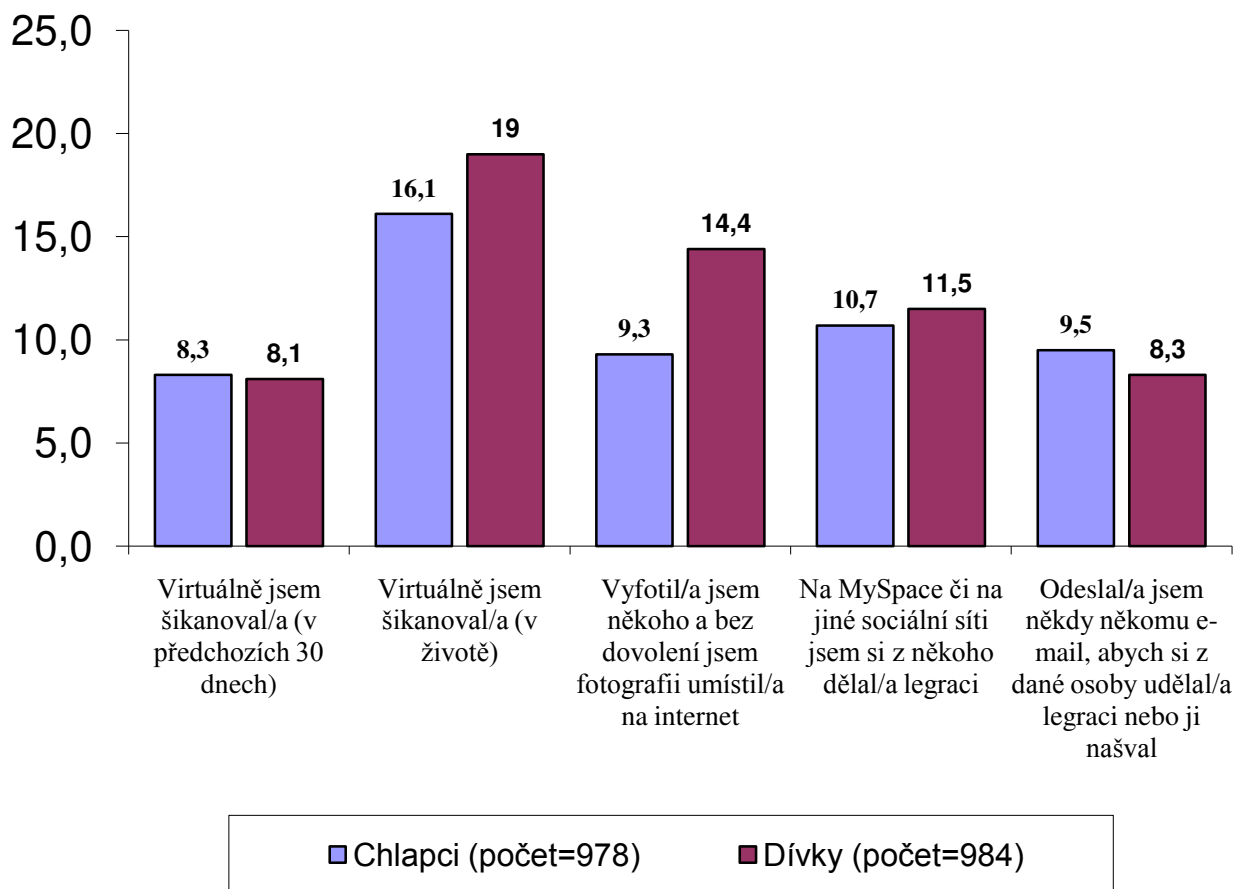
Čtvrtý výklad odkazuje na kulturní a společenská omezení násilnických nebo agresivních sklonů dívek, které se ve virtuální realitě ztrácí (Brown, 2003; Underwood, 2003; Zahn-Waxler, 2000). I když násilné trestné činy páchá daleko více mužů než žen, z čehož by člověk mohl usuzovat, že muži se násilí dopouští častěji než ženy, je možné, že ženy jsou na tom, co se sklonů k agresivnímu jednání týče, podobně. (Bjorkqvist & Niemela, 1992; Crick & Grotpeter, 1995). Ženám bylo v minulosti společenským zřízením odpíráno chovat se stejně násilně jako muži, z kulturního hlediska tak pro ně není toto jednání vhodné (Brown).

Poslední vysvětlení; aby se dívky proti jiné dívce spolčily, často potřebují mít oporu u svých vrstevníků, kterou za pomoci dnešních technologií snadno získají. Zvažte příběh Vady z první kapitoly; (str. 53) Ali si byla na zasypání Vadiného e-mailu nenávisnými a výhružnými maily schopna zajistit pomoc svých vrstevníků. Toho mohla dosáhnout rychle připravenou odeslanou hromadnou zprávou popisující přesně, co po svých vrstevnících chce tak, aby Vadě způsobila co největší bolest. K odeslání takové zprávy mohla využít celé škály komunikačních prostředků (instant messaging, e-mail, textové zprávy atd.).

Graf 3.4 Kyberšikana podle pohlaví: oběti

Graf 3.5 Kyberšikana podle pohlaví: agresori

(str. 54) Další zajímavá věc, kterou náš výzkum odhalil je, že virtuálně šikanované dívky na rozdíl od chlapců cítí mnohem větší úzkost než strach (viz graf 3.14, str. 63). Možná je to kvůli charakteru kyberšikany. Zatímco kluci by jinému klukovi na internetu spíše vyhrožovali fyzickým násilím (což by vedlo k pocitu strachu), dívky by své vrstevnice spíše pomlouvaly (což by vedlo k pocitům úzkosti). Další výzkum musí objasnit, jak negativní emoce (hněv, úzkost, smutek, ostuda, strach) souvisí se špatným chováním, které si mladí, aby se s těmito nepříznivými stavy vyrovnali, často osvojují. Takový výzkum by jasně ukázal, jaký dopad může on-line agrese mít na skutečný svět.

RASOVÉ ROZDÍLY V KYBERŠIKANĚ

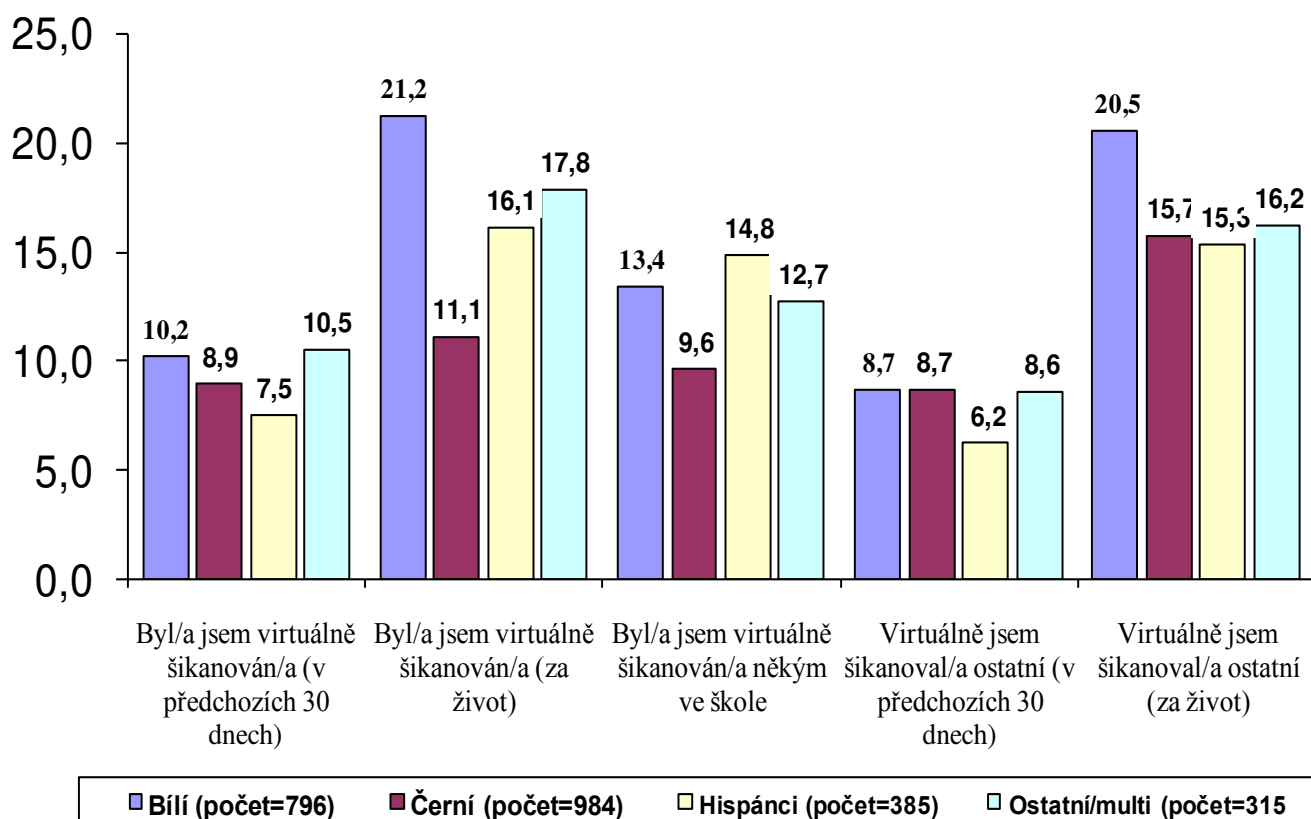
Výzkumné práce, jež se v minulosti zabývaly problémem klasické šikany u rozdílných ras, jsou z velké části nepřesvědčivé (Devoe a kol., 2002; Graham & Juvonen, 2002; Nansel a kol., 2001; Seals & Young, 2003; Siann, Callahan, Glisso, Lokhart, & Rawson, 1994; Sweeting & West, 2001). Z výsledků naší poslední studie vyplynulo, že bílí žáci jsou, co se kyberšikany týče, jejichmi oběťmi i pachateli nepatrně častěji než ostatní – obzvláště mluvíme-li o celoživotní zkušenosti (viz graf 3.6). Některé studie zkoumající rasové rozdíly uváděly pojem tzv. digitální propasti¹⁰ - určité rasové a ekonomické skupiny mají omezený přístup k technologiím (Norris, 2001). V naší studii se u internetových aktivit (online hry, e-mail, chatovací místnosti atd.) neobjevily žádné rasové rozdíly, ani žádné jiné zjištění, které by naznačovalo rozdíly v přístupu k technologiím. Výsledky se samozřejmě mohou vztahovat pouze k našemu konkrétnímu vzorku dotazovaných.

Naše závěry se velkou měrou shodují se závěry Michele Yabarrové, Marie Diener-Westové a Philipa Leafa (2007), kteří po průzkumu 1515 mladistvých ve věku 10 až 15 let v srpnu a září 2006 dospěli k závěru, že barva pleti žáků při zkušenostech s internetovým násilím nehraje roli. Může to být jednoduše tím, že některé demografické rysy jako rasa a pohlaví v prostředí, kde komunikace probíhá hlavně prostřednictvím elektronického textu, ztrácí důležitost.

Druhým možným vysvětlením je, že lidé, kteří v historii neměli příliš velký vliv, s příchodem na internet mohou získat větší moc. Menšiny (nehledě na rasu nebo etnickou příslušnost) – ve škole neoblíbené – na internetu nemusí být na okraji společnosti. A navíc mladí, kteří se za sebe ve škole nedokážou (nebo nemohou) postavit, by to mohli, kdyby byla pravděpodobnost odplaty snížena na minimum, dokázat ve virtuální realitě.

---

¹⁰ v češtině se používá i originální anglický pojem „digital divide“ (pozn. překl.)

VĚKOVÉ ROZDÍLY V KYBERŠIKANĚ

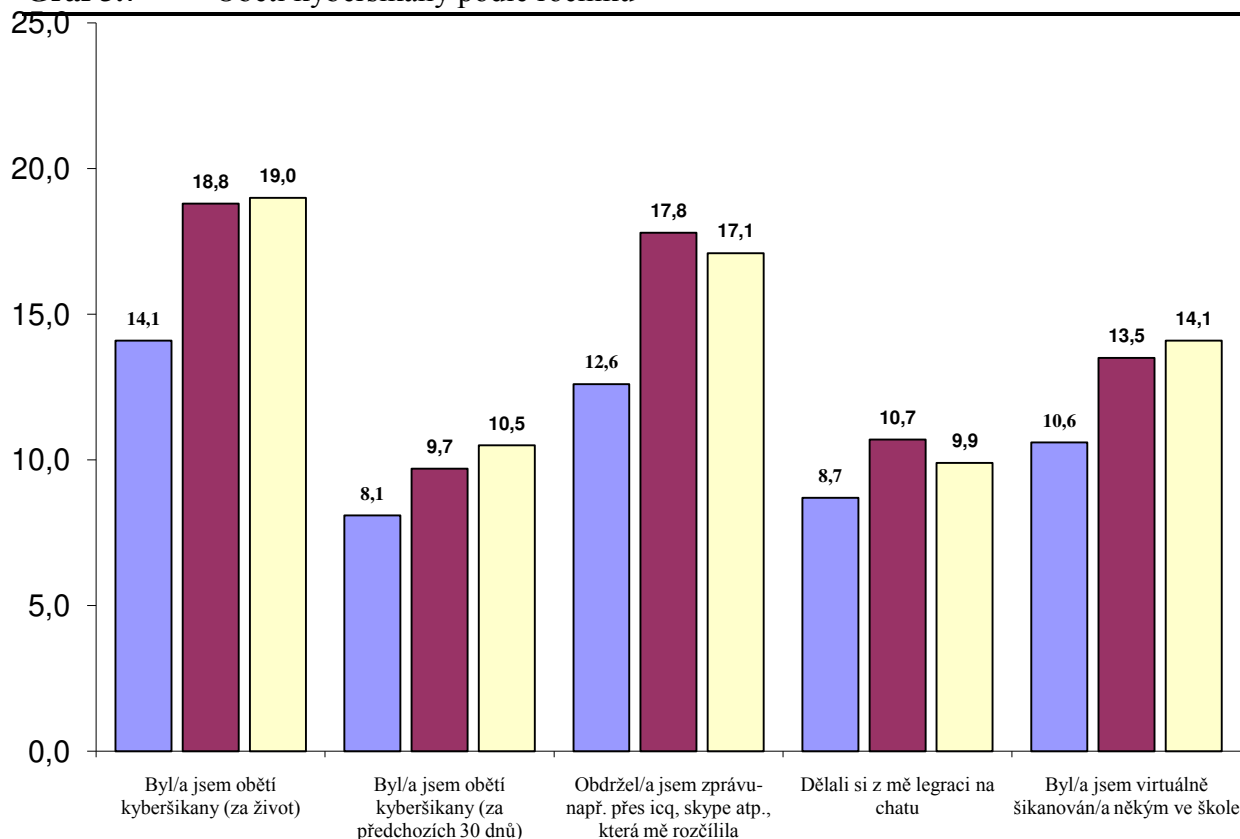
Na klasickou šikanu bylo vždy výzkumníky nahlíženo jako na fenomén, který se postupně s absolvováním základní a střední školy ztrácí (Seals & Young, 2003). Co se týká kyberšikany, nedávný výzkum zaznamenal její vrcholení až v nejvyšších ročnících základních škol (Williams & Guerra, 2007; Wolak, Mitchell, & Finkelhor, 2007) či až na škole střední (Yabarra & Mitchell, 2004, 2007), což je v rozporu s věkem mladistvých zapojených do klasické šikany (Nansel a kol., 2001; Olweus, 1994a)¹¹. U starších adolescentů, mladých trávících mnoho času na internetu či mladých počítačově více zblhlých a mladistvých, kteří v minulosti někoho šikanovali, je dle naší studie z roku 2005 větší pravděpodobnost, že někoho buďto budou virtuálně šikanovat, anebo budou sami virtuálně šikanováni (Hinduja &

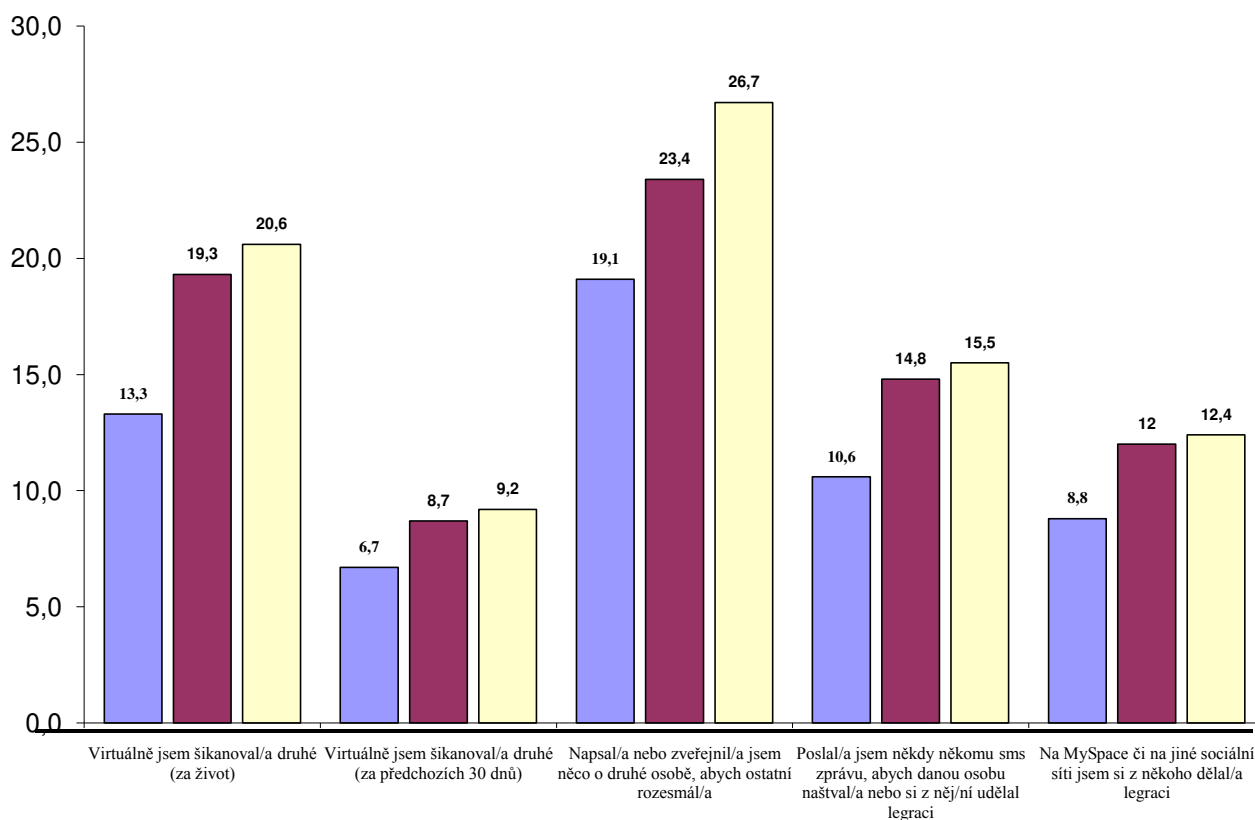
¹¹ poznámka č. 2

Patchin, 2008a). V tomto se zrcadlí jiná studie internetového obtěžování, v níž bylo zjištěno, že agresori (jak ti, kteří pouze obtěžují, tak ti, kdož někoho obtěžovali i byli obtěžováni) jsou na internetu častěji a ovládají jej zdatněji, než ti, jež jsou jeho prostřednictvím pouze pronásledováni (Berson a kol., 2002; Yabarra & Mitchell, 2004).

(str. 56) Závěry z naší nedávné studie také naznačují důležitost sedmého ročníku základní školy, ten se totiž v případě chování na internetu a kyberšikany vůbec jeví jako zlomový. Když výsledky rozepíšeme podle tříd, je jasně vidět posun z šesté do sedmé třídy; grafy 3.7 a 3.8 některé z těchto změn jasně dokládají. Je třeba zdůraznit, že námi provedená studie z roku 2007 se soustředila pouze na žáky šestých, sedmých a osmých ročníků základních škol, tudíž pozbývá odlišností, jež se mohly objevit před šestým nebo po osmém ročníku. Kromě toho je potřeba zmínit, že způsoby kyberšikany se pravděpodobně s postupem od šestého do devátého ročníku základní školy mění. S tím, jak děti dospívají, učí se ovládat více elektronických zařízení a stávají se ve virtuálním prostředí zběhlejšími, lze očekávat užívání rozmanitějších komunikačních prostředků (Kowalski & Limber, 2007).

Graf 3.7 Oběti kyberšikany podle ročníků

VZTAH OBĚŤ/AGRESOR V KYBERŠIKANĚ

Vztah mezi oběťmi kyberšikany a jejich sužovateli si zaslouhuje pozornost. U klasické šikany se mladiství z velké části znají – ať už ze školy, sousedství nebo jiné společenské interakce. Je ky

bezprostřední fyzickou hrozbou a bezprostřední kontakt? Nebo dodává jedincům kyberprostor odvahy (z toho či onoho důvodu) obtěžovat a trápit ty, s nimiž nemáme žádný předchozí vztah ani jsme se s nimi nikdy nesečkali?

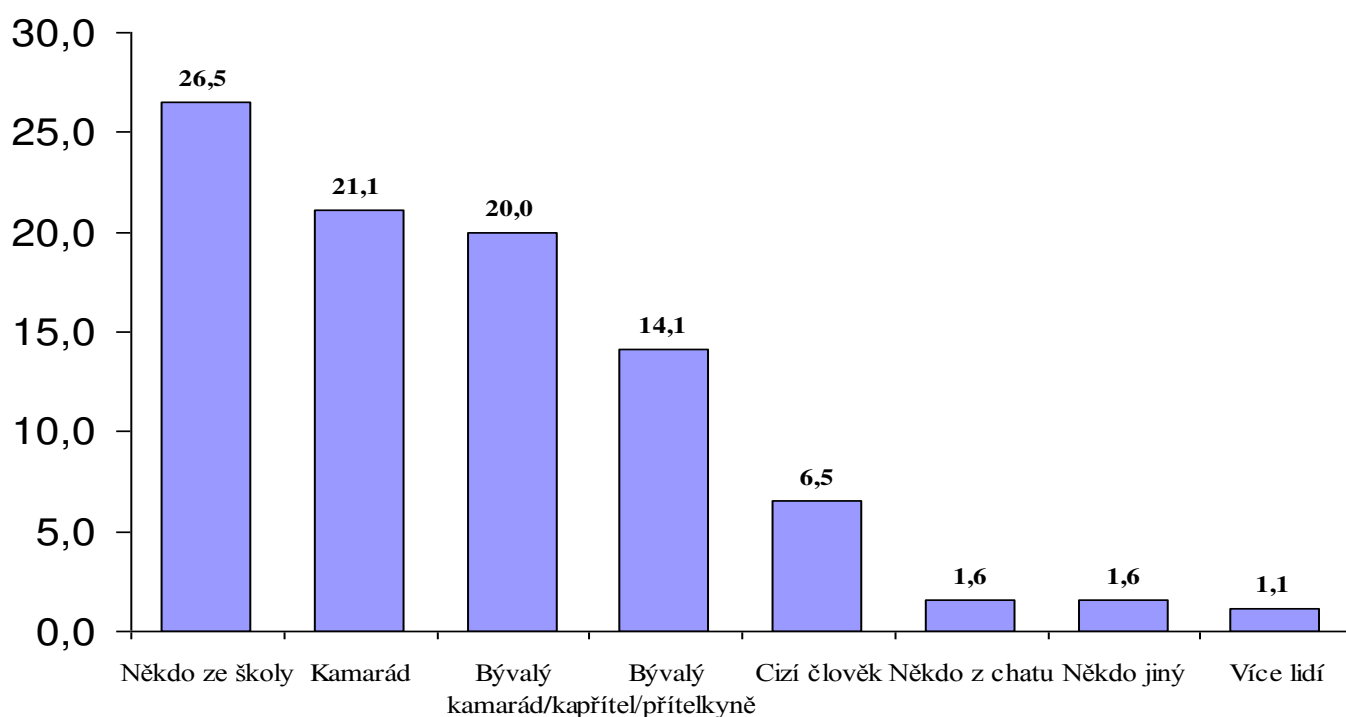
Wolak se svými spolupracovníky (2007) provedli rozbor dat průzkumu Internetová bezpečnost mladých (PIBM), jehož se zúčastnilo 1500 respondentů ve věku 10 až 17 let a přišli na to, že 43 procent obětí virtuální šikany své trýznitele znalo, zatímco 57 procent bylo obtěžováno jedinci, které osobně neznali. U obětí byla pětikrát větší pravděpodobnost, že někoho budou obtěžovat, než u těch, jimž se kyberšikana vyhnula. Kowalski a Limber (2007) navíc téměř u poloviny obětí vyzorovali neobeznámenost s totožností jejich trýznitelů. Na základě údajů z PIBM Yabarrová, Mitchell, Finkelhor a Wolak (2007) došli k zjištění, že 12,6 procent všech obtěžovaných mladistvých bylo jak klasicky tak elektronicky šikanovalo

stejným člověkem, kdežto 10.4 procenta obětí nahlásilo obtěžování jak virtuální, tak skutečné, od různých agresorů.

(str.58) Oběti kyberšikany dle našeho vlastního průzkumu v drtivé většině ví (nebo si to alespoň myslí), kdo jim ztrpčuje život (viz graf 3.9). Přestože internetová šikana jejím „pachatelům“ poskytuje určitou anonymitu, nakonec se oběti stejně často dovítí, kdo je obtěžuje.

Graf 3.9 Vztah obět'/agresor

(nedávné oběti; počet respondentů = 185)

Osoba, která mě virtuálně šikanovala, je má bývalá kamarádka, dost dobře jsem ji znala. Nadávala mi a za zády mě pomlouvala. Dost tvrdě šikanovala jednu z mých nejlepších kamarádek, kterou díky ní dokonce málem vyhodili ze školy. Snažila se zničit její pověst.

- 16letá dívka z Austrálie

Je možné, že zatímco v minulých letech byla kyberšikana častěji páchána cizími lidmi, nyní se vyskytuje mezi mladými, jež se znají z běžného života. V minulosti nešikanovali, ať už virtuálně či klasicky, titíž lidé, dnes jsou však k vidění agresori, kteří, aby rozšířili dosah své působnosti, užívají internet. Díky tomuto se samozřejmě počet virtuálních agresorů a jejich obětí zvyšuje – což by v souladu s novinovými titulky a výsledky vědeckých výzkumů souhlasilo.

KLASICKÁ ŠIKANA A KYBERŠIKANA

Dle našeho výzkumu je mezi kyberšikanou a klasickou školní šikanou silná spojitost. Je těžké stanovit, (str. 59) zda klasická šikana způsobuje kyberšikanu či naopak, bez pochyb však mezi nimi existuje vzájemná souvislost (Hinduja & Patchin, 2008a). U mladistvých, kteří ohlásili, že za minulý půlrok někoho šikanovali, byla více než 2.5krát větší pravděpodobnost, že šikanovali i virtuálně. Podobně tomu bylo i u obětí klasické šikany. Pravděpodobnost, že za posledních šest měsíců zakusili i šikanu elektronickou byla rovněž více než 2.5krát větší. (Hinduja & Patchin).

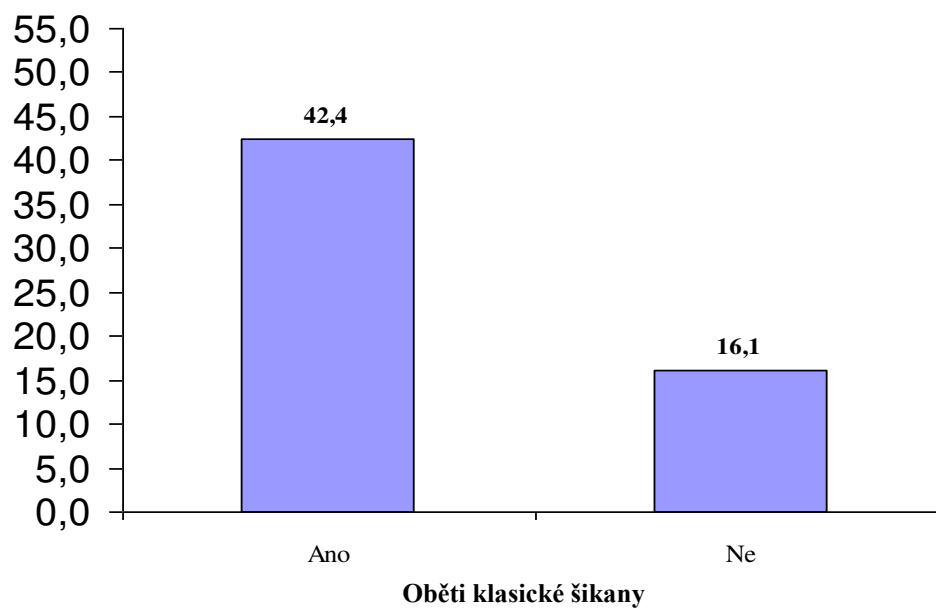
Šikanovaných je mi líto, zasednout si na někoho je tak nemravné a oni to dělají i na internetu, kde je to, co řekli doloženo, je jednoduché to vytisknout a nechat kolovat po škole.

15letá dívka z Wisconsinu

Grafy 3.10 a 3.11 tuto spojitost pomáhají více objasnit. Graf 3.10 kupříkladu znázorňuje, že 42.4 procent obětí kyberšikany bylo rovněž obětí klasické šikany ve škole, což je srovnáno s 16.1 procenty mladistvých, jež byli jen virtuálně šikanováni. V grafu 3.11 je znázorněn poměr 51.6 procenta adolescentů, kteří se přiznali jak k virtuálnímu šikanování, tak k obvyklému školnímu šikanování a 18.1 procenta adolescentů, kteří se přihlásili pouze k online šikaně. Tato zjištění jsou tak poučná, že by pedagogům mohla pomoci rozeznat, kdo má s největší pravděpodobností co dočinění s kyberšikanou. Školní oběti i agresori by rovněž měli být poučeni o jiných formách šikany. Příští průzkum by se měl navíc soustředit na otázku, proč jsou někteří mladiství šikanováni vícero způsoby, zatímco jiní ne.

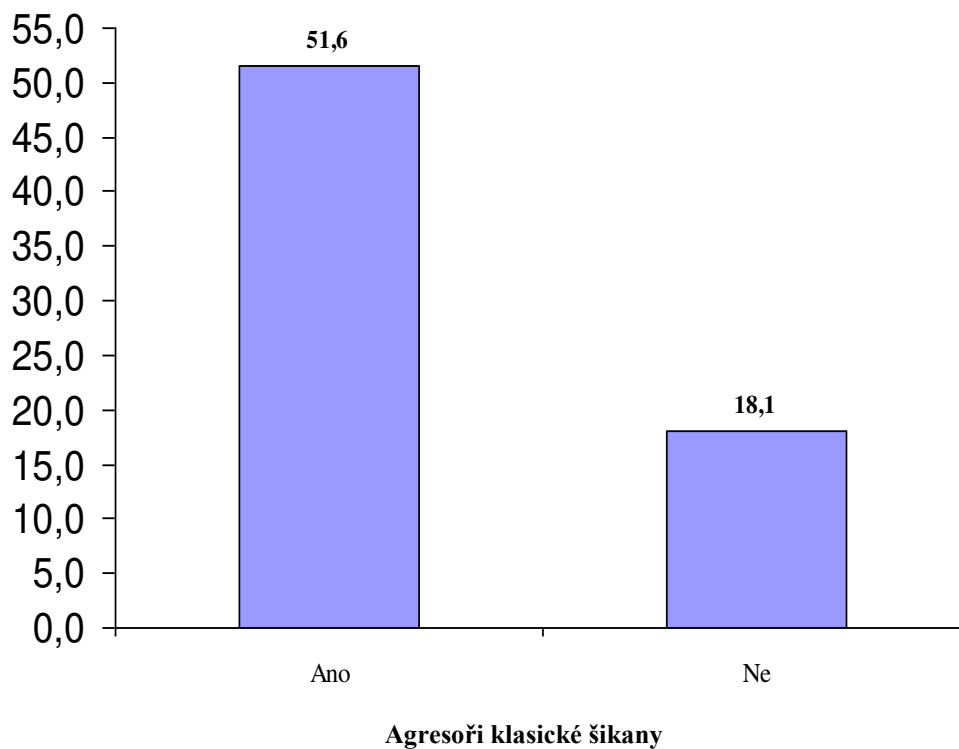
Graf 3.10 Oběti kyberšikany

(nedávné oběti; počet = 177)

(str. 60) **Graf 3.11** Virtuálně šikanující

(nedávní virtuálně šikanující; počet = 157)

Podle mě šikanovat někoho přes internet je fakt hloupé, lidi totiž na internet chodí s tím, že si tam z nich nikdo nebude utahovat, jako tomu může být ve škole.

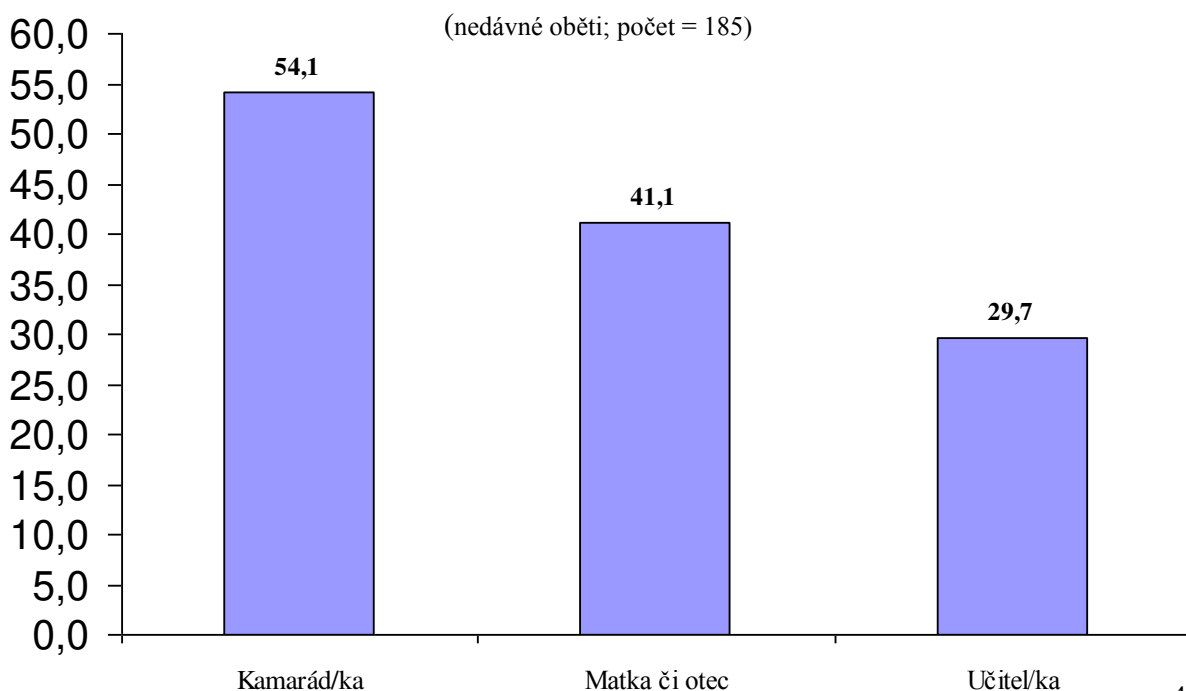
- 13letá dívka z Kalifornie

REAKCE OBĚTÍ KYBERŠIKANY

Jeden z prvních poznatků z našich počátečních studií kyberšikany byl, že oběti se se svými zážitky nesvěřují dospělým. Konkrétněji, méně než 10 procent obětí se svěřilo rodiči a méně než 5 procent učiteli (Patchin & Hinduja, 2006). Jak je vidět v grafu 3.12, tato čísla v našem posledním průzkumu vzrostla. Nutno ovšem poznamenat, že naše dřívější studie zahrnovaly pouze lidi mladší 18let, kdežto na našem průzkumu z roku 2007 se podíleli jen mladiství ve věku 10-14 let. Neznamená to, že o svých zážitcích mluví větší množství mladých; spíše to svědčí o tom, že čím jsou oběti kyberšikany mladší, tím pravděpodobněji se s tím, co prožívají, svěří, na rozdíl od studentů středních škol. Na druhou stranu to taky může naznačovat lepší informovanost mladistvých ohledně internetové bezpečnosti. Abychom lépe poznali, do jaké míry se oběti dospělým svěřují, je potřeba provést více výzkumů.

Jak chlapci, tak dívky se neradi se svými zkušenostmi s kyberšikanou svěřují, nicméně dívky o svém problému řeknou kamarádovi nebo kamarádce častěji než chlapci (57 procent oproti 50 procentům) a chlapci se zase pravděpodobněji se svým problémem svěří

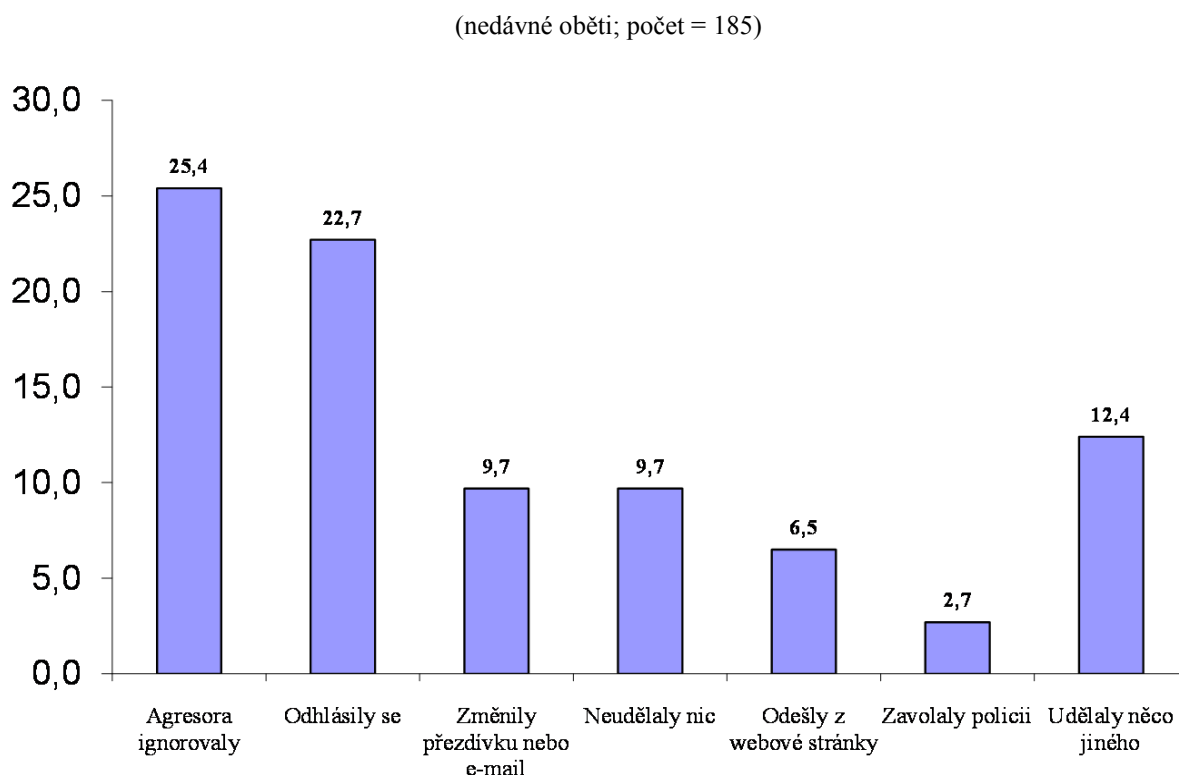
(str. 61) **Graf 3.12** Komu se oběti svěří

učiteli (39 procent oproti 21 procentům). Avšak i tak přibližně 60 procent nedávných obětí kyberšikany o svém soužení dospělému člověku neřeklo – což by mělo být důvodem k zamyšlení.

Uvádí se několik příčin, proč se oběti o svých zkušenostech s elektronickým obtěžováním nerady baví. Zaprvé, nechtějí, ať jim to rodiče dávají za vinu, často mají také strach, aby jim rodiče nezabavili zdroj problému, tedy počítač nebo mobilní telefon. 13letá dívka z Virginie nám např. řekla: „Chtěla jsem to rodičům říct, ale bála jsem se, že by mě už nikdy nenechali chatovat, mí vrstevníci to podle mě cítí stejně.“ Dále mají děti obavy, že by se dospělí neuměli nebo by se zdráhali do problému vložit (s klidem a rozumně) a situaci tak vyřešit. Vždyť velký počet rodičů ani neví, co by při konfrontaci s virtuálním obtěžováním dělalo. Jak se zdá, také mnoho učitelů se bojí zasahovat do věcí, které se dějí mimo školu. A konečně zákon se nedá téměř uplatnit, ledaže by došlo k jeho jasnému porušení (což se u případů kyberšikany stává výjimečně). Na koho se tedy oběti mohou obrátit? Věříme, že po přečtení knihy se budete především snažit být mladistvým k dispozici tak, aby se, když za vámi přijdou, cítili bezpečně.

Co se týče reakcí na méně závažná elektronická jednání, mnoho šikanovaných bere věci do svých rukou. Jak je znázorněno v grafu 3.13, více než jedna čtvrtina nedávných obětí agresora jednoduše ignorovala, což je v případě chatovacích místností, instant messagingu a e-mailového obtěžování účinná reakce. Většina komunikačních programů svým uživatelům umožňuje zvolené přezdívky či e-mailové adresy blokovat.

Přidání uživatele do ignore listu však bohužel může být jen krátkodobým řešením, agresor si totiž vždy může založit nový účet s jinou přezdívkou či nový e-mail a pokračovat ve výpadech.

Téměř 23 procent napadených se na nějakou dobu z počítače odhlásilo, což je rovněž efektivní způsob, jak mnoha typům kyberšikany čelit, neboť cíl útoku a zároveň zdroj zábavy mizí. Bezmála 10 procent mladistvých si bylo nuceno změnit přezdívku nebo e-mailovou adresu, což může komunikaci s kamarády nebo rodinou zkomplikovat. Skutečnost, že 2.7 procenta dotázaných obětí svou situaci považovalo za tak vážnou, že se obrátili na policii, je taktéž povšimnutí hodná. Případy, kdy je vyhrožováno narušením osobního bezpečí, si tuto reakci bezpochyby vyžadují. Strážci zákona jsou cvičeni na to, aby prošetřili, jestli reálné ohrožení skutečně existuje. A konečně více než 12 procent utlačovaných udělalo něco jiného, zatímco takřka 10 procent neudělalo nic.

EMOČNÍ A BEHAVIORÁLNÍ¹² NÁSLEDKY KYBERŠIKANY A ZÁLEŽITOSTI S TÍMTO SPOJENÉ

Jak bylo konstatováno v předchozích kapitolách, následky kyberšikany jsou i přes její virtuální charakter opravdové.

Emoční následky

(str. 63) Z výzkumu víme, že klasická šikana má za následek celou řadu emocí, napadení se tak často cítí smutně, plní obav a jejich sebehodnocení je na nižší úrovni než u těch, jimž se šikana vyhnula (Borg, 1998; Ericson, 2001; Hawker & Boulton, 2000; Rigby, 2003; Roland, 2002; Seals & Young, 2003), v 1. kapitole byly některé z těchto studií popsány. Aktuální výzkum mladistvých internetových uživatelů, jenž byl zaměřen výhradně na internetové obtěžování a následné citové odezvy, ukázal, že negativní reakce obětí kyberšikany jsou velmi podobné reakcím obětí klasické šikany zmíněným výše (Berson a kol., 2002; Cowie & Berdondini, 2002; Yabarra & Mitchell, 2007).

V našem vlastním nedávném výzkumu jsme zjistili, že velký počet virtuálně šikanovaných se cítil rozzlobeně, znechuceně, smutně, trapně či vystrašeně (viz graf 3.14). Za povšimnutí stojí fakt, že nejsou-li tyto negativní emoce náležitě řešeny, mohou u obětí vyústit v kriminální činnost a násilí (Aseltine, Gore, & Gordon, 2000; Broidy & Agnew, 1997; Mazerolle, Burton, Cullen, Evans, & Payne, 2000; Mazerolle & Piquero, 1998). Má-li např. oběť bázeň z návštěvy školy kvůli virtuálnímu obtěžování, může být v pokušení vzít si s sebou na ochranu zbraň. Je-li oběť z toho, co se jí přihodilo nešťastná nebo v depresích, může si taktéž ublížit.

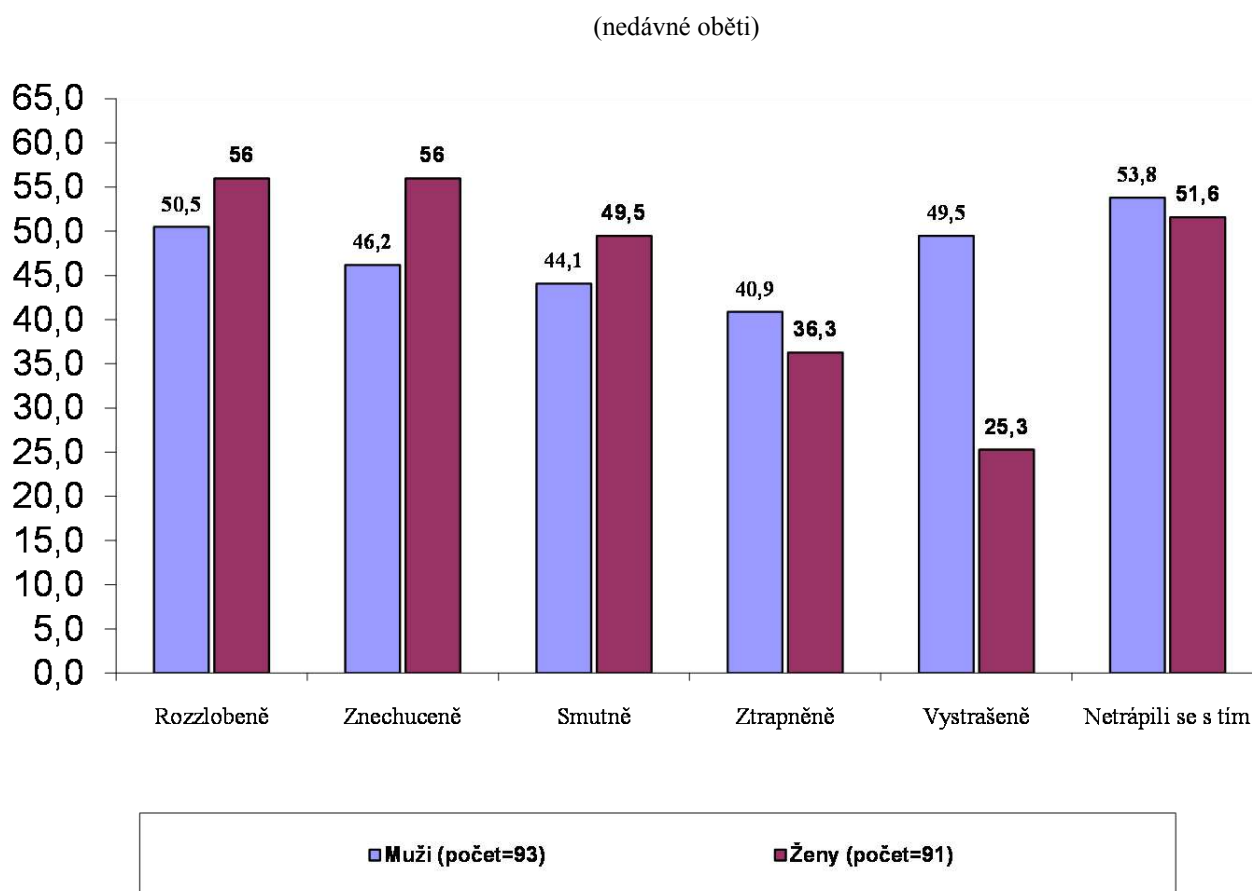
Chtěli jsme rovněž zjistit, jak sebehodnocení souvisí s digitální šikanou. Do našeho průzkumu jsme zapojili ověřenou Rosenbergovu škálu sebehodnocení¹³ (1965)

---

¹² týkající se chování (pozn. překl.)

¹³ Citace jednotlivých bodů ze zprávy z projektu Problematika kybernetických hrozeb z hlediska bezpečnostních zájmů ČR (pozn. překl.)

Graf 3.14 Jak se oběti cítily

(str. 64) obsahující deset následujících výroků:

1. Jsem se sebou vcelku spokojený/á.
2. Někdy si myslím, že jsem naprosto neschopný/á.
3. Myslím si, že mám řadu dobrých vlastností.
4. Jsem schopen dělat mnoho věcí stejně dobře jako ostatní.
5. Zdá se mi, že u sebe nemohu být na nic zvláštního hrdý.
6. Občas jasně pocítuji svoji neužitečnost.
7. Mám pocit, že si uchovávám svoji osobní důstojnost nejméně v takové míře, jako většina ostatních lidí.
8. Chtěl bych si sám sebe víc vážít.
9. Jsem vždy náchylný považovat se za neúspěšného člověka.
10. Mám k sobě dobrý vztah.

Volba odpovědí se pohybovala v rozmezí 1-4 a značila tak podle formulace otázek nižší či vyšší míru sebehodnocení. Z grafu 3.15 je vidno, že virtuálně šikanovaní mladiství mají sebehodnocení výrazně nižší. Vzhledem k tomu, že míra sebehodnocení byla vázána na počet disfunkčních odpovědí, tento výsledek se závažnými dopady jsme očekávali (viz Leary, Scheindorfer, & Haupt, 1995). Nelze ovšem říci, jestli kyberšikana obětem jejich sebehodnocení snižuje nebo si agresori své oběti podle jejich nízkého sebehodnocení vybírají. Pokud bychom chtěli objasnit, jak elektronická šikana přímo i nepřímo sebehodnocení ovlivňuje, bylo by mezi mladistvými nutno provést další dlouhodobý průzkum.

Někdy se mi vůbec nechtělo do školy, mé školní výsledky byly horší a horší a já si to dávala za vinu.

- 13letá dívka z Marylandu

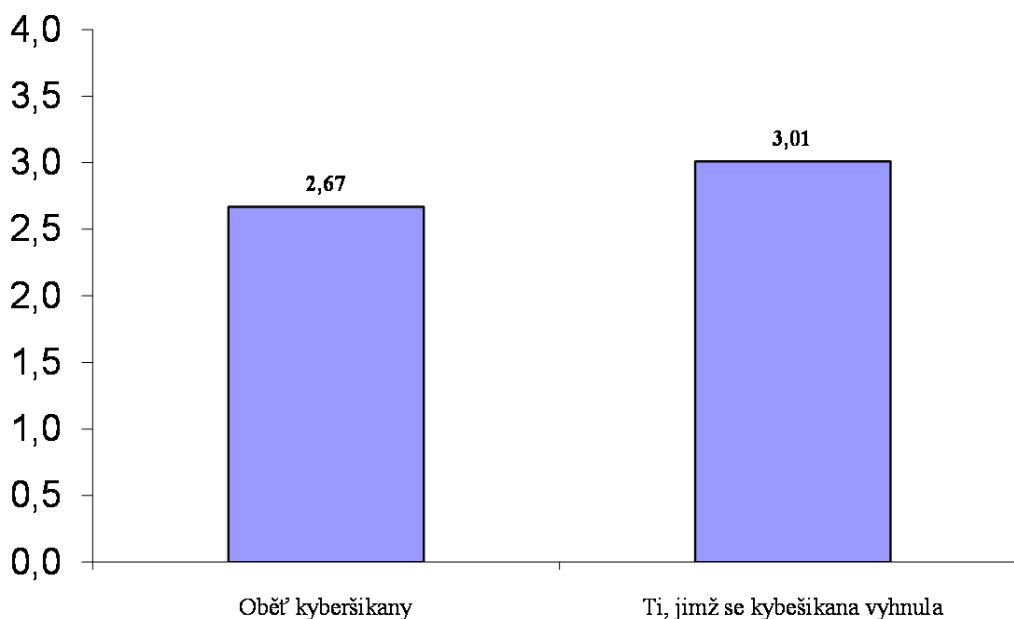
Behaviorální následky

V první kapitole bylo rovněž stručně pojednáno o behaviorálních důsledcích klasické šikany. S kyberšikanou jsou spojeny podobné následky chování – obzvláště u těch, kdo někoho virtuálně šikanují. Yabarrová a Mitchell (2004) kupříkladu přišli na to, že u virtuálních agresorů je mnohem větší pravděpodobnost, že se stanou obětí klasické šikany (definované jako: „Někdo mě za poslední rok mlátil nebo si na mě zasedl“) a objeví se u nich problematické chování (str. 65) (tj., že za poslední rok úmyslně poškodili nebo odcizili cizí majetek, měli problémy s policií, ublížili na zdraví ne-rodinným příslušníkům ; s. 1310), než u mladých, již nikdy nikoho virtuálně neobtěžovali. Virtuální násilníci nebyli rovněž velmi zodpovědní vůči škole, častěji pili alkohol a kouřili. V novější studii Yabarrová a Mitchell (2007) též přišli na to, že čím více tyto hrubiáni někoho online tyranizují, tím jsou agresivnější a náchylnější k porušování zákona. Dle Yabarrové, Diener-Westové a a Leafa (2007) byla u obětí kyberšikany shledána osmkrát větší pravděpodobnost než u kyberšikanou nedotčených, že si do školy za posledních 30 dnů přinesly zbraň.

Graf 3.15 Kyberšikana a sebehodnocení

(počet respondentů= 1963)

Náš vlastní výzkum mezi elektronickou šikanou a problémovým chováním adolescentů, kam se řadí např. potíže ve škole, útočné jednání, užívání drog a šikanování, taktéž našel spojitost (Hinduja & Patchin, 2007). Někteří mladiství se do školy zdráhali chodit a dělali, co mohli, aby se její návštěvě a následné šikaně, vyhnuli. Zjistili jsme rovněž, že značná část obětí z místa, kde byla elektronicky obtěžována, odešla, když jedna pětina (20 procent) z nich se cítila nucena na nějakou dobu zůstat zcela offline (Patchin & Hinduja, 2006).

Kvůli té holky, co byla tenkrát o dost větší než já, jsem se při našem rozhovoru na internetu rozbředel, řekla mi totiž, že jestli mě ve škole uvidí, narve mě do skříňky, kde mě pěkně dlouho nikdo nenajde. Týden a půl jsem předstíral nemoc, než jsem konečně hluboko v sobě našel odvahu do školy jít. Nic zlého se nestalo. Opravdu se mi ulevilo.

- 18letý chlapec z New Yorku

(str. 66) **KYBERŠIKANA A SEBEVRAŽDA**

Lidi mi říkali, že jsem opožděná a nezapadám. Ta holka mě nazvala děv*ou a řekla, ať chcípnu. Nikdy jsem jí nic neudělala, pěkně mě to rozčililo a deprimovalo, začala jsem se pořezávat a vážně přemýšlet nad sebevraždou. Pak jsem si jich prostě přestala všímat, ale pořád mě to trápí.

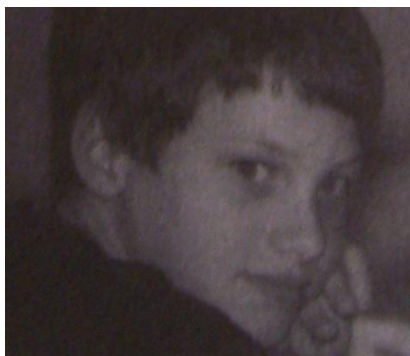
- 13letá dívka z Austrálie

Další mimořádně znepokojující záležitostí, jež se v posledních letech začala objevovat, je zvyšující se počet sebevražd souvisejících s šikanou a kyberšikanou. Pro představu, sebevražda byla v roce 2004 třetí nejčastější příčinou úmrtí mladých lidí ve věku 10 – 24 let. I když se počet sebevražd této věkové skupiny mezi lety 1990 až 2004 snížil o 28.5 procenta, v období roků 2003-2004 byly ve věkové skupině 10 – 19letých zpozorovány vzestupné tendence (nejnovější dostupná data; Centra pro kontrolu a prevenci nemocí, 2007). Objevilo se několik nahlášených případů sebevražd majících příčinu v klasickém šikanování (Marr& Field, 2001), jsme si vědomi nejméně čtyř případů ze Spojených států a mnoha dalších z ciziny, kdy si mladí lidé, již byli opakovaně elektronicky obtěžováni, vzali život – částečně i kvůli tomuto obtěžování.

V první kapitole jsme stručně představili Ryana Halligana zobrazeného na obrázku 3.1. Vybavíte si, že mu bylo v říjnu 2003, kdy spáchal sebevraždu po měsících elektronického trýznění, pouhých 13 let. Spolužáci si z něj jak po internetu, tak ve škole utahovali, vysmívali se mu a nazývali ho „teploušem“. V létě před nástupem do osmého ročníku se na internetu skamarádil s jednou oblíbenou dívkou ze školy. Na podzim, když začala škola, se s ní poznal osobně a naznačil jí, co k ní cítí, byl však přede všema odmítnut a zesměšněn.

Obrázek 3.1 Ryan Halligan

ZDROJ: Fotografická sbírka Johna Halligana.

(str. 67) Hlavní potíž tedy nespočívala v tom, že na Ryana byla jeho milá hrubá nebo že jej odmítla; takové věci se v mládí stávají každou chvíli. Podle Ryanova otce bylo její odmítnutí přenesením na internet ještě umocněno, neboť „všichni“ se tam o této příhodě dozvěděli. Dívka podle všeho romanticky nesené úryvky konverzace s Ryanem přeposlala několika spolužákům. Být ponížen před jedním či dvěma vrstevníky je dosti kruté, ale co teprve žít s vědomím, že se na můj účet baví celá škola.

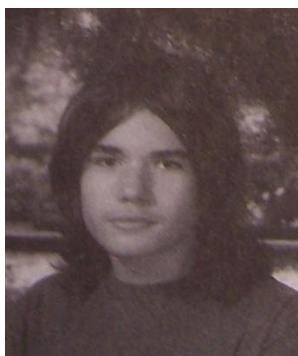
Jeff Johnstn, na obrázku 3.2, byl 15letý student z jihozápadní Floridy, prospíval s vyznamenáním, měl rád počítače a japonské komiksy. V době, kdy se Jeff dal dohromady s jednou z oblíbených školních dívek, na něj spolužák začal očividně žárlit, a na internetu se pustil do rozesílání a zveřejňování pomluv a nadávek na Jeffovu adresu (Roemmick jak byl citován v Johnstonovi, 2007):

jeff je buzn*. at' zdechne. úchyl všeho druhu. lže a navádí holky, aby za ním chodily.
BS. („Journal Entries: 31. ledna 2004“)

Jeden ze sužovatelů se dokonce naboural na webové stránky, kde měl Jeff se svými kamarády internetovou hru, kterou sami navrhli, a vyměnil ji za nenávistný obsah, který měl co dočinění s „virtuálním vandalismem“. Když na Jeffa začaly dotírat i ostatní děti, bylo to na něj již příliš. Šest týdnů před jeho lednovou sebevraždou z roku 2005 napsal na počítači dopis na rozloučenou: „Píši, jen abych Vám řekl, že mě ve škole už nevidíte. Rozhodl jsem se spáchat sebevraždu, nemohu už dále pokračovat“ (Johnston jak byl citován v Jurowskim, 2005, ¶ 18).

Obrázek 3.2 Jeffrey Johnston

ZDROJ: Fotografická sbírka Debbie Johnstonové.

(str. 68) Rachel Neblettová, obrázek 3.3, v říjnu 2006 spáchala sebevraždu po tom, co ji ve škole i na internetu, obzvláště na jejím MySpace účtu, šikanovali. Dostávala výhružně vzkazy včetně tohoto (Neblett, 2007):

Nepošlu tě do nemocnice, hodlám tě poslat přímo do márnice.

Přestože zprávy byly anonymní, Rachel věděla, že je to někdo ze školy, poněvadž daná osoba znala její denní činnosti a místa i časy jejich odjezdů autobusem. Na situaci byli upozorněni pracovníci školy, kteří na Rachel poté začali dohlížet, to ovšem jejím starostem neulehčilo. Krátce poté, co jí začaly přicházet výhružné zprávy, spáchala sebevraždu.

Obrázek 3.3 Rachel Neblettová

ZDROJ: Fotografická sbírka Marka Nebletta.

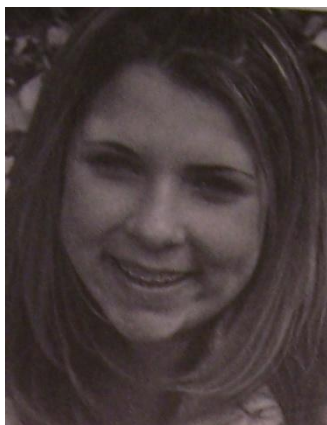
Tak jako Ryan Halligan, i 13 letá Megan Meierová, obr. 3.4, si na internetu vytvořila vztah ke klukovi, jenž ji přitahoval. Téměř měsíc si jen psali po internetu, řekl jí totiž, že nemá telefon a je vzděláván doma. Jednoho říjnového dne roku 2006 Megan na její MySpace účet přišla zpráva:

Nevím, jestli s Tebou chci ještě přátelit, slyšel jsem, že tvým kamarádům moc příjemná nejsi. („Rodiče,“ 2007)

Následovaly nadávky zveřejněné na jejím MySpace, nazývající Megan „špekounem“ a „courou“. Zanedlouho po tom našla svou dceru Tina Meierová oběšenou v její pokojové šatní skříni. I přes to, že ji matka okamžitě převezla do nemocnice, Megan další den zemřela.

(str. 69) **Obrázek 3.4** Megan Meierová

ZDROJ: Fotografická sbírka Tiny Meierové

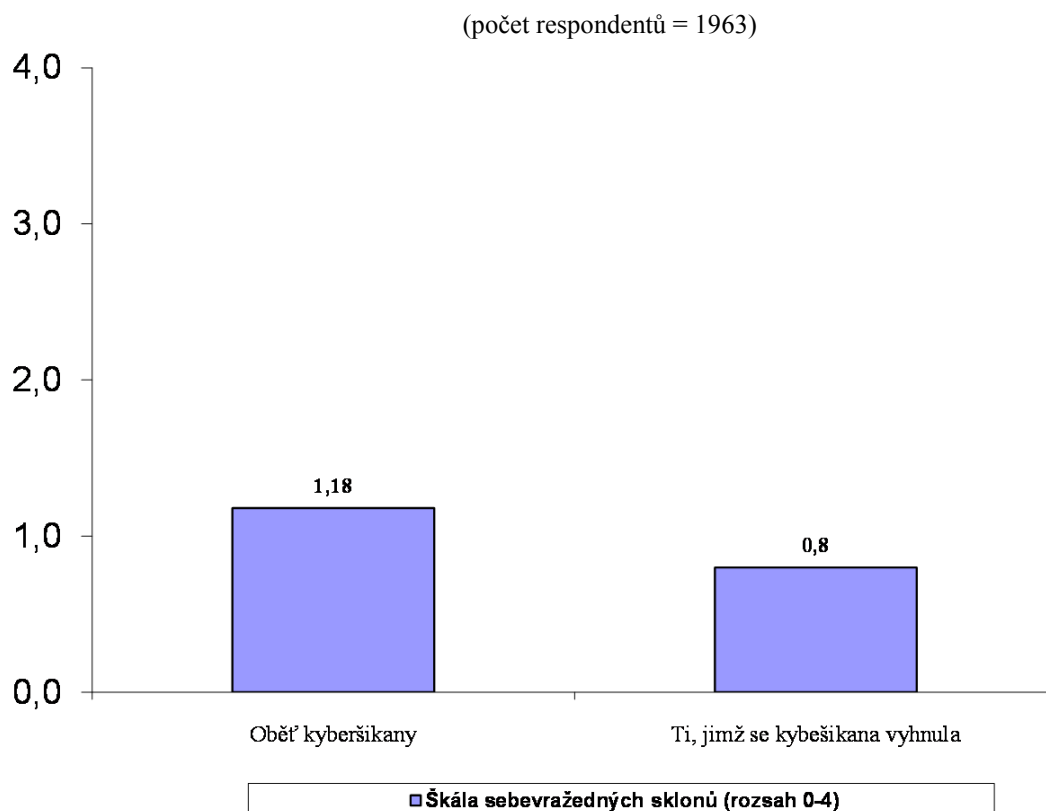
Šest týdnů po smrti své dcery se rodiče dozvěděli, že chlapec, s kterým si Megan údajně dopisovala, nikdy neexistoval. Jeho osoba (i jeho internetový účet) byla vytvořena matkou jedné z Meganiných kamarádek, aby zjistila, co si o její dceři myslí. Některé podrobnosti jsou sice stále ještě nejisté, nicméně ozývají se hlasy, že ony nepříjemné zprávy posílala matka a její dospělí kamarádi. Státní zástupce v této kauze kupodivu odmítl vznést obžaloby, tvrdil, že trestní právo porušeno nebylo. I přes to však nedávno Los Angeleský federální prokurátor na Lori Drewovou, údajně vinnou matku, podal žalobu, která ještě stále čeká na vyřízení. V otázce, zda bude matka obžaloby zproštěna či ne, se názory právníků liší. I když se většina v otázce zodpovědnosti za Meganinu smrt shoduje, federální žaloba je poslední zoufalý pokus, jak Drewové vinu prokázat. Více o těchto záležitostech v 5. kapitole.

Tyto příběhy poukazují na tragické důsledky plynoucí z ignorování virtuálního šikánování. I náš výzkum mezi sklony k sebevraždě a kyberšikanou odhalil spojitost. 10 až 14leté oběti kyberšikany se na škále sebevražedných sklonů umístili výše než ti, jimž se kyberšikana vyhnula (viz graf 3.16). K určení míry sebevražedných sklonů byly mladistvým položeny následující otázky:

1. Cítil/a ses takřka denně po 14 dní či ještě déle tak smutný/á nebo plný/á beznaděje, že jsi přestal/a provozovat své běžné aktivity?
2. Uvažoval/a si někdy vážně nad spácháním sebevraždy?
3. Vytvořil/a sis někdy konkrétní plán, jak bys sebevraždu vykonal/a?
4. Pokoušel/a ses někdy vzít si doopravdy život?

(str. 70) **Graf 3.16**

Kyberšikana a sebevražda

Mladiství, kteří na vícero z těchto otázek odpověděli kladně, se na škále umístili výše. Tyto závěry naznačují, že u virtuálně šikanovaných mladých lidí je riziko sebevraždy zvýšeno a mělo by se tak s nimi i jednat. Neznamená to nutně, že kyberšikana zapříčiňuje sebevražedné myšlenky – jen se mezi nimi objevuje spojitost, kterou je třeba pečlivě prozkoumat.

Je nutné zmínit, že krom virtuálního obtěžování měla v životě většina z těchto dospívajících i jiné problémy, které k jejich sebevraždě mohly přispět. Ryan Halligan na základní škole navštěvoval speciální kursy, s obtížemi se zařazoval do společnosti a ve studiu

také nevynikal. Megan Meierová měla malou sebeúctu a trpěla depresemi, když si vzala život, byla na prášcích. Z dosavadních případů lze pozorovat, že kyberšikana samotná k sebevraždám mladých lidí nevede. Spíše to vypadá, že denní útrapy, stresy a k tomu pojící se beznadějí, jež mladiství denně zažívají, jsou s virtuálním obtěžováním ještě umocněny.

Rozsáhlé množství dat shromážděných roku 2007 nám společně s dalšími klíčovými studiemi provedenými angažovanými výzkumníky, jak již bylo zobrazeno a řečeno výše, pomohlo zformovat představu o rozsahu, rozšíření a četnosti kyberšikany mezi dnešními mladistvými. Také nám objasnilo, jak s tímto jednáním souvisí pohlaví, rasa, věk, vztah agresor/oběť a poskytlo nám vhled na jeho citové následky týkající se chování. Naše závěry spojené s výsledky jiných výzkumů na dané téma slouží jako základní součásti rostoucího souboru vědění. Věříme, že tento na faktech založený pohled na věc poskytne souvislosti k pochopení novinových titulků a podá vhodné informace pedagogům, u nichž je potřeba, aby skutečný rozsah a hloubku tohoto problému znali ještě před tím, než se jím začnou zabývat a obětují mu čas, energii a prostředky.

(str. 71) V následující části stručně shrneme naše nedávné poznatky ohledně toho, proč se mladí vůbec zapojují do činností jako je kyberšikana. Na tuto otázku se nás ptají dosti často, ale bohužel na ní není jasné odpovědi. Pro lepší porozumění tomuto jevu by mohlo být užito mnoha teorií řady vědních oborů, poukážeme na některé z nich, které se dle našich rozhovorů s dospělými a mladistvými, zdají být relevantní. S přibývajícím počtem lidí uvědomujících si závažnost virtuálního obtěžování bude přibývat i počet vědeckých výzkumů zkoumajících faktory, které toto hrubé jednání vyvolávají.

PROČ MLADÍ VIRTUÁLNĚ ŠIKANUJÍ?

Odpověď na tuto otázku je pro pochopení samotného virtuálního šikanování zcela nezbytná. Nejčastějším vysvětlením samotných agresorů bylo, jak je vidno z grafu 3.17, že se chtěli pomstít. Oběti klasické šikany zprostředkovatele své odplaty mohou nacházet právě v technologii (e-mail, instant messaging či textové zprávy na mobilním telefonu) a tím tak okolnosti obrátit na svou stranu, protože na internetu jsou si všichni rovni a nemůže tam dojít k fyzickému násilí, (Kowalski & Limber, 2007). Komentář 17leté dívky z Pensylvánie je tohoto názornou ukázkou:

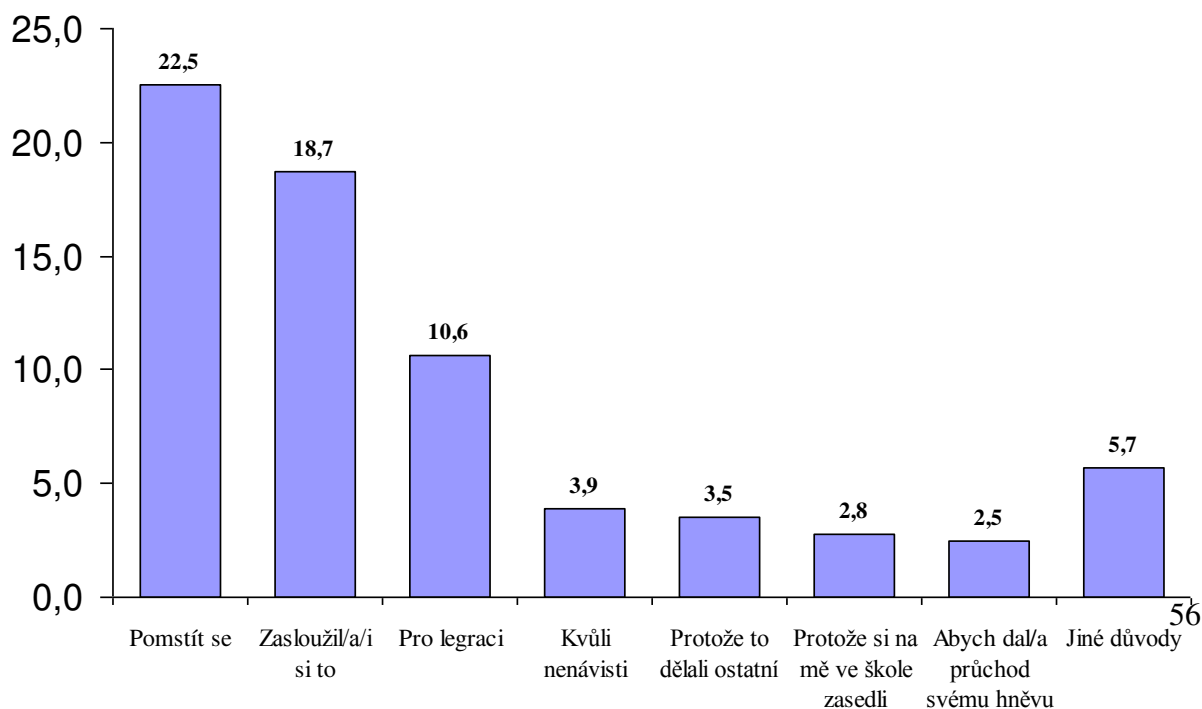
Nedávno jsem si začala dobírat mou dlouholetou kamarádku a to jen proto, že mi provedla něco podobného, ne-li horšího. Zklamala mě, a tak jsem s ní už nechtěla kamarádit, prozradila jsem všem její největší tajnosti, načež přede všemi vypadala jako úplný idiot. Zнала jsem ji léta, cítila jsem se tak trochu provinile, na druhou stranu to byla odplata, myslím, že se poučila a už si se mnou nebude zahrávat.

Vyjma 22.5 procent respondentů, kteří své jednání zdůvodnili jako pomstu, se objevilo 18.7 procenta, jež nahlásili, že oběť si to zasloužila a 10.6 procenta, pro něž byla důvodem k virtuálnímu obtěžování druhých legrace z toho plynoucí. Určití adolescenti si kyberšikanu, jak se zdá, dokáží docela dobře ospravedlnit.

Někteří virtuální trýznitelé si navíc vedle zmíněných důvodů ke kyberšikaně neuvědomují bolest, jež mohou způsobit a své chování nepovažují za šikanu. „Byl to jen text“. „Nechtěl(a) jsem jim ublížit“. „Nemyslel(a) jsem to vážně“. Takto odpovídají mladiství často ohledně elektronického utlačování svých vrstevníků. Z toho důvodu je tedy mladé lidi důležité informovat o bolestivých následcích postihujících jejich oběti. Je potřeba, aby se dozvěděli o výše zmíněných případech Ryana, Jeffa, Rachel a Megan. Jednou z příčin zdrcující podstaty kyberšikany je, že agresori si hned neuvědomí (a následně nepřijmou za své) opravdové následky jejich chování – jak bylo pojednáno v 2. kapitole.

Tendence k účasti na kyberšikaně jsou u adolescentů rovněž zvyšovány několika vývojovými faktory. Charakteristickými znaky dospívání jsou neustálý příjem informací,

(str. 72) **Graf 3.17** Důvody kyberšikany

sociální a citové proměny. Gruber a Yurgelun-Todd (2006) poznamenávají, že „vývojové faktory, jež ovlivňují rozhodování dospívajících, mohou mít za následek nevyzrálou, špatný úsudek a vznětlivost“ (s. 322). Mozky mnoha adolescentů totiž ještě nedospěly do fáze, kdy by byly schopny vytvářet ta nejrozumnější rozhodnutí, sebeovládat se a naučit se zdrženlivosti. Jak vhodně poznamenala Malinda Wilsonová, detektiv z policejního oddělení v Seattlu: „*Internet a puberta nejdou dohromady!*“

Vznětliví adolescenti se při příležitosti někoho online obtěžovat nemusí udržet. A vskutku často namísto pečlivého zvážení přijatelnosti a následků svých činů reagují bezděčně, ihned v návalu emocí a podle vlastních postojů. Impulzivní mladiství mají navíc, vzhledem k tomu, že většina činností v kyberprostoru probíhá bez obvyklého dozoru zodpovědných dospělých, volnost angažovat se v mnoha nevhodných činnostech, aniž by se znepokojovali nad jejími následky.

Stejně tak je důležité mít na paměti, že dospívající se dosti orientují na současnost. Zajímá je, co se děje nyní, co probíhá právě v tomto okamžiku, málo kdy zvažují dlouhodobé důsledky svého konání. I když si jsou mladiství v podstatě vědomi nemorálnosti kyberšikany, dále virtuálně šikanují, nemusí se totiž zabývat bezprostředními následky svého jednání a nejsou svědky okamžité citové či psychologické ujmy, kterou způsobili. Jinými slovy u dospívajících se obvykle neseťkáme s impulsem, jenž by samočinně či okamžitě naznačil nevhodnost virtuální agrese. (str. 73) Nepřijde-li se na toto chování a není-li potrestáno (formálně či neformálně) rodiči nebo pedagogy, může být posíleno a pokračovat dále.

Důležitou otázkou, kterou by se měl výzkum v budoucnu zabývat je stanovení, proč jsou někteří mladiství k virtuálnímu obtěžování více náchylní než druzí. K tomuto účelu by bylo k zasazení kyberšikany do kontextu moudré využití dosavadních kriminologických, psychologických, sociologických nebo vývojových teorií. Poněvadž jsou klasická a online šikana považovány za deviantní chování, které si společnost přeje regulovat, bylo by poučné prozkoumat tato chování z perspektivy společensko-vědecké.

Kyberšikana může být kupř. chováním naučeným a utuženým druhými (Askers, 1985; Bandura, 1969, 1973, 1977; Bandura & Walters, 1963; Akinner 1953, 1971) nebo může být předávána kulturou a tradicemi, a tak by na ni bylo možno nahlížet jako na chování přijatelné (Brown, Esbensen, Finn, & Geis, 2001). Digitální šikana rovněž může odhalovat některý skrytý rys osobnosti, jako třeba nízké sebehodnocení (Gottfredson & Hirschi, 1990). K virtuálnímu obtěžování taktéž dochází, potřebují-li se mladiství vyrovnat se stresujícími životními zkušenostmi (Hinduja & Patchin, 2007) anebo v případech, kdy adolescent za své

jednání necítí zodpovědnost (Diener, 1980; Diener & Wallbom, 1976; Festinger, Pepitone, & Newcomb, 1952). Vzhledem k omezenému prostoru v této knize nelze rozvinout tato či jiná možná teoretická vysvětlení kyberšikany. Chtěli jsme se zmínit pouze o některých výkladech kyberšikany – založených na naší studii tohoto fenoménu -, které se ukázaly být relevantními a zaslouží si hlubší vědecké bádání a rozbor.

SHRNUTÍ

V této kapitole jsme popsali velké množství výzkumů, abychom vám poskytli zevrubné informace o nejnovějších poznatcích a statistikách týkajících se podstaty a rozsahu kyberšikany mezi dnešními mladými lidmi. Je možné, že všechna ta čísla a velké množství informací mohou být vyčerpávající, vyzýváme vás však, abyste měli na paměti, že tato kniha je zdrojem, k němuž je možno se bez přestání vracet pro informace týkající se jakéhokoli hlediska virtuální agrese. Vedle závěrů studií kyberšikany jsme se zaměřili též na její příčiny. Důkladnější rozборы motivů a odůvodnění kyberšikany agresorů jsou pro lepší porozumění jejich duševního rozpoložení ve chvíli, kdy posílají nebo na internet umísťují urážlivý obsah, nezbytnými. Ve čtvrté kapitole se budeme zabývat problémem sociálních sítí a možnostmi, které pro kyberšikanu skýtají. Na těchto stránkách se denně baví desítky miliónů mladistvých, je proto velmi důležité porozumět jejich kladům a záporům, abychom jedny mohli podpořit a s druhými se vypořádat.

(str. 74) OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ

1. Proč existuje tolik vzájemně se lišících statistik ohledně toho, jak mladiství prožívají kyberšikanu?
2. Vyskytují se u mladistvých, kteří buď někoho virtuálně obtěžují, nebo jsou virtuálně obtěžováni rozdíly v pohlaví, rase či ročníku studia?
3. Jaké citové, psychologické a behaviorální následky pro oběti kyberšikana nese?
4. Jak souvisí sebevražda s kyberšikanou?
5. Proč myslíte, že se mladiství virtuálně šikanují?

POZNÁMKY

1. Yabarrová a Mitchell (2007) provedli rozbor průzkumu Internetová bezpečnost mladých z roku 2005, jehož se zúčastnilo 1500 mladistvých ve věku 10 až 17 let, a zjistili, že u chlapců byla třikrát větší pravděpodobnost, že někoho virtuálně obtěžovali.

2. Výjimku k tomuto lze nalézt u Rigbyho (2003) a jeho fenoménu „šikany vztahů“, která je běžnější spíše mezi staršími studenty a je spojena s poškozováním vztahů oběti s vrstevníky.